

ВИСШИ СЪДЕБЕН СЪВЕТ	
Регистрационен индекс	Дата
88-00-226/	19-07-2016

**ДОКЛАД ОТ РАБОТНО ПОСЕЩЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН
СЪВЕТ В САЩ, 12-24 АПРИЛ 2015 Г.**

По покана на Фондация „Америка за България“ и със съдействието на Института за международно образование в периода 12-24 април 2015 г. се проведе работно посещение в САЩ на делегация, включваща членове на Висшия съдебен съвет, председатели на първоинстанционни районни съдилища и ръководители на районни прокуратури в България. В делегацията участваха: членовете на ВСС – Соня Найденова, Милка Итова, Калин Калпакчиев, Магдалена Лазарова, Юлия Ковачева, Камен Иванов, Елка Атанасова и Галина Карагьозова, както и Екатерина Николова - председател на РС Благоевград, Методи Лалов - председател на РС София, Ерна Якова - председател на РС Варна, Андреан Сутев - изпълняващ функциите на районен прокурор на РП Стара Загора, Николай Попов-заместник-районен прокурор на София, Гергана Мутафова – районен прокурор на РП Пловдив и Драгомир Йорданов - директор на Националния институт на правосъдието.

В рамките на посещението се проведоха срещи с представители на институции, които подпомагат администрирането на щатските и федералните съдилища. Беше представена богата информация и се дискутираха проблеми, свързани с основните въпроси на доброто управление на правосъдието – планирането, съставянето и изпълнението на бюджета на съдебната власт; назначаването и повишаването на съдиите и свързаните с този процес задълбочени проверки за притежаваните от кандидатите професионални и нравствени качества; етичната регулация на поведението на съдиите и регламентацията на дисциплинарната отговорност; управлението на процесите на натовареност на съдилищата и свързаните с това процеси на планиране и развитие на човешките ресурси – съдии и съдебен персонал; обучението на съдиите и обогатяване на познанията им за икономиката и процесите на регулация на пазарните отношения; развитието на технологиите в помощ на съдебната дейност; измерване и управление на качеството на правосъдието; осъществяване на връзки между съдилищата и обществото, чрез въвеждане и развитие на различни програми за гражданско образование.

Настоящият доклад представя в хронологичен ред подробна информация за съдържанието на проведените срещи, участниците в тях от страна на домакините и засегнатите теми. В края на изложението за изведени по-важните изводи и темите, по които следва да продължи бъдещото сътрудничество в полза на доброто управление на българската съдебна система.

I. ХРОНОЛОГИЯ НА СРЕЩИТЕ - УЧАСТНИЦИ, ТЕМИ И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСКУСИИТЕ:

1. Срещи, проведени на 13 април 2015 г.

- 13 април 2015 г., 9,30

1.1. СРЕЩА С ВИЦЕПРЕЗИДЕНТА НА НАЦИОНАЛНИЯ ЦЕНТЪР НА ЩАТСКИТЕ СЪДИЛИЩА – г-н ДЖЕФ АПЕРСЪН.

Теми на дискусиата:

Въпроси за управление на съдебната система: атестирането; моделите за назначаване на съдии; задълженията на съдиите в САЩ; значението на стандартите за сложност на делата, респективно на натовареността.

Г-н Аперсън е работил повече от 30 години в системата на федералното правосъдие; участвал е в изпълнението на 27 проекта за подобряване на администриране на правосъдието в държави от целия свят.

Въпросите за подбора, оценка и повишаване на съдиите са едни от най-важните при управлението на съдилищата. На федерално ниво в САЩ системата за подбор е близка до установената система в България.

Системата на атестиране е сложен и чувствителен процес, тъй като засяга независимостта на съдията и в САЩ, има опити за политическо влияние върху процеса. Поради това е необходимо да се гарантира прозрачност и видимост в процеса на атестиране на съдиите.

Назначенията на съдии в САЩ се сблъскват със два големи проблема, които са заплаха за доверието в съдебната система. Особено застрашени са щатските съдилища, в които се разглеждат 90 % от всички дела в САЩ. В това отношение е важно решението на Върховния съд на САЩ, според което съдиите могат да имат политически пристрастия.

Един от проблемите е, че за да бъде избран един щатски съдия, по правило са необходими много пари, с които да се организира и проведе предизборната кампания. Както е известно щатските съдии, за разлика от федералните, са изборни. В 75 % от щатите има избори за съдии, а в 25 % от тях се провеждат избори за потвърждаване на назначението на съдията.

Джон Адамс, който е автор Конституцията на щата Масачузетс е поддръжник на доживотните назначения за съдиите, като гаранция за тяхната независимост от политически и други влияния. В този смисъл пожизненото назначение на федералните съдии и като цяло федералната съдебна система се явява коректив на недостатъците на щатската съдебна система. Това е така, защото всички случаи, в които се касае за засягане на основните права на гражданите, са от компетентността на федералните съдилища.

Системата на федералните съдилища съществува от повече от 250 години и се ползва с голямо доверие на гражданите. Оценката за работата на федералните съдии се основава на оценките, които дават адвокатите, а понякога и чрез съобразяване на мнението на гражданите. Допитването до адвокатите и обществеността се извършва чрез анкети, които в повечето случаи са анонимни, но резултатите от изследванията са публични. Не във всички щати атестирането е публичен процес, а понякога остава достойние само на съдиите. Атестирането има за цел да установи ефективността и качеството на работа на съдията, но също да оцени поведението на съдията от гледна точка на високите етични стандарти – съдията трябва да бъде почтен, но и да не създава впечатление за непочтеност.

В процеса на атестиране трябва да се отчита натовареността на съдията. Необходимо е установяване на балансирана натовареност при отчитане на сложността на делата. Фактическата и правна сложност на делата се отчита и от Конгреса при определяне на щатната политика за

съдилищата – колко щатни длъжности за съдии са необходими в съответния съд с оглед обема и сложността на работата.

Основните критерии за оценка на дейността на съдиите са: способността на съдията да контролира съдебния процес; квалификацията на съдията; етично поведение; възможност за справяне с обема и сложността на делата и др.

Преди да станат федерални съдии юристите в САЩ трябва да имат около 20-30 юридически стаж. Отстраняването им от длъжност се извършва при специална процедура по импийчмънт и при извършено тежко престъпление. При временно отстраняване от длъжност съдията не гледа дела, но продължава да получава възнаграждението си.

Корупционните практики са разпространени в тези щати, в които съдиите се избират и са ниско заплатени. Например делата за несъстоятелност са подходящо корупционно поле, тъй като съдията определя възнаграждението на адвоката. Във всеки щат има специална комисия по селекция, оценка и назначения на щатските съдии. Във Флорида имат система за селекция „чрез задържане“, т.е. след назначението на съдията, работа около две години и оценка на работата му, съдията се подлага на гласуване, като гражданите гласуват да остане или да напусне съдията – необходими са 50% от гласувалите да потвърдят, за да остане съдията на длъжността си. Тази система е по-добра, тъй като не се организира кампания, както е в случаите на избор на съдията.

В САЩ има три системи за набиране на щатските съдии: 1. Назначаване (в щата Масачузетс), 2. Избор (например в щата Охайо) и 3. Задържане (например щата Флорида).

В щата Кънектикът използват пенсионирани съдии, които помагат при справяне с временни проблеми с натовареността и намаляване на забавянията по делата. В щатските съдилища около 25 % от делата се решават от старши пенсионирани съдии.

Необходимо е да се разработят стандарти за всички съдии, да се изработи коефициент на сложност на делата, за да има обективна оценка на дейността. За щатските съдилища нормата за натовареност е 500 дела

годишно в големите градове и 200 дела годишно за малките градове. Съществуват множество фактори за неравномерната натовареност на съдиите.

Разглеждането и решаването на делата е ключовият момент в процеса на атестирането и управлението на натовареността. Бързината и качеството на правосъдието са ключът за доброто управление на съдилищата. Качеството на съдебните актове определя и нивото на доверие на гражданите към правосъдието.

Трябва да се подхожда внимателно с автоматизацията на правосъдието, за да се избегнат рисковете от автоматизиране на съдийския труд. Компютрите не решават всичко. Автоматизацията не трябва да се включва изведнъж и наведнъж, а постепенно, защото the judges don't like the changes. Трябва да се мисли стратегически за електронното правосъдие. При системи на електронно разпределение на делата е необходимо да има отворен код.

Системите за обучение са важни за доброто управление на съдилищата. Необходимо е въвеждане на системи за продължаващо обучение.

Да се управлява промяната е най-големият проблем на управлението на съдебната система. Сигурността на работното място е най-голямата заплаха за промяната. Затова е необходимо да се прецени внимателно моментът на промяната и готовността на съдиите за нея.

1.2. American Bar Assosiation (ABA), 14.00 часа

Срещата е с г-жа Денис Кардман – Denise Cardman

Тази част от АВА се занимава с изготвяне на атестации за кандидатите за федерални съдии. Специална комисия се занимава с изготвяне на становища при случаи на назначаване на федерални съдии. Във федералните съдилища миналата година са постъпили 350 000 дела, а в щатските съдилища през 2012 г. делата са били 96 милиона. Във федералните съдилища съдиите са 1877, а само в щата Калифорния има

30 000 щатски съдии. Всички федерални съдии се номинират от Президента на САЩ, но се назначават от Сената. Функционират различни системи – по достойнства, по назначение, комбинация от двете системи. АВА организира оценката за федералните съдии – само при назначаване. Те подпомагат органите по назначение .

АВА има независим статут и разполага с голям брой независими и добри професионалисти – юристи. Те подпомагат технически и информационно процеса по вземане на решения- АВА не взема решения при номинациите. 15 са членовете на постоянната комисия по оценка на кандидатите. По един член за всеки апелативен район – за Калифорния има 2 членове. Изключително важно е, че членовете на постоянната комисия са с най-висока степен на интегритет и професионализъм – пред тях кандидатите говорят с пълно доверие.

Оценките на АВА са относно професионалната компетентност, интегритета и съдийското поведение. Оценката се основана на партньорско интервю. Представителят на определен район в комитета се свързва с познати лица на кандидата и прави интервю с тях за определяне на качествата му – професионални и лични. Разработен е специален въпросник с лични данни, който се предоставя от АВА на правната комисия в Сената. Включени са и данни от ФБР, ЦРУ и другите служби. Въпросникът е изключително подробен – около 500 страници приложения. Включва обща информация, членство в клубове, професионални организации и други членства, публикации и цялата публична информация за кандидата. За адвокатите – попълват се всички дела, които са водили от началото на кариерата си. На заглавната страница се попълват и данни от други адвокати, които са работили по делата. Ако кандидатът е съдия – дава данни за всички дела, които е гледал през кариерата си. Причината за предоставяне на информация за делата е да се намерят хората, които са имали досег с кандидата и да дадат информация. На стр. 17 е посочена структурата на въпросника. Отразяват се данни за всички проверки, включително и за дисциплинарни наказания. Член на комисията се среща със стотици хора, които познават и са работили с кандидата. Правят се разговори по телефона и срещи на място. Всеки оценител ползва и лични методи за получаване на исканата лична информация.

Целта на проверките е установяване на факта, дали кандидатът притежава необходимата професионална квалификация – познанието за съдийската работа, поведение в зала, способности за анализ и справяне с множество (голямо количество) работа. Интелектуалният капацитет – способности за анализ и писане на текстове, мащаб на професионалния опит. Членовете на комисията са с изключително висока репутация и никой не подлага на съмнение техния интегритет. Всяка година се усъвършенства процедурата, така че да гарантира верността на придобиваната информация, че информацията не идва от недостоверни източници. Ако се дава негативна информация, тя трябва да не е анонимна и да е проверима. В комитета се пази поверително тайната на лицата, които дават информация, това е и причината, поради която хората им вярват. Системата има множество контролни механизми за вътрешен самоконтрол и баланс.

Накрая се провежда събеседване с кандидата, което продължава няколко часа. Той има възможност да оспори всички данни, събрани за него. Ако информацията е толкова конкретна, че би издала лицето, което я е съобщила, тогава тази информация може да не бъде включена в доклада, освен ако лицето само не се откаже от тайната на самоличността си. При провеждане на определен брой интервюта се наблюдава определена тенденция и начин на поведение на кандидата. Понякога може да има проблеми от етично естество и тази информация да се засече от множество източници. Белият дом, ФБР и МП също правят независими от АВА проверки, но проверката на АВА засича множество чувствителна информация, която не може да бъде засечена от официалните проверки на другите институции. Провежданите интервюта са незаменими при проверка на интегритета. Ако АВА даде заключение, че назначението на кандидата е неприемливо, но Президентът настоява на него, то тогава председателят на Комитета назначава втори оценител, който прави непредубедена повторна оценка.

След първата и евентуално повторна проверка, оценителят провежда дълго събеседване с кандидата, по време на което той има право да поиска да се направи връзка с други лица, които да опровергават първоначалната негативна информация. В края оценителят изготвя

подробен доклад, в който прави резюме на всички изслушвания и проверки. Този доклад се изпраща на комитета за предварителна оценка. След това окончателният доклад се изпраща на 15 членове на комитета, като всеки от тях поотделно го изчита и дава самостоятелна оценка. Така се дава различната гледна точка на всеки член, с оглед на неговата компетентност, професионален и личен опит. Всеки член гласува – в три степени – отговаря на изискванията, отговаря в изключителна степен и не отговаря на изискванията. В основата част от случаите предварителната оценка се възприема от членовете на комитета. Ако има различни мнения или несъгласие, това се посочва в доклада. Комисията не огласява публично, че провежда процедура или за резултатите от нея, ако Президентът не реши да номинира определен кандидат. Крайната преценка е на Президента.

В процедурата се спазват принципите за опазване и съхранение на репутацията на кандидата – той не трябва да търпи вреди от една неслучила се кандидатура. Защото кандидатът може да не става за съдия, но може да е добър адвокат. Оценката разчита на честна и задълбочена проверка и оценка на фактите.

Постоянната комисия е само малка част от процеса за номиниране, защото тя се произнася само за професионалните и етични качества на кандидатите.

Комисията носи отговорност в случаите, когато Конгресът не се съгласи с оценката и има проблеми в назначенията. Тогава Конгресът атакува авторитета и интегритета на самата комисия на АВА. При администрацията на президента Обама не е имало такива проблеми, но при президента Буш е имало - от около 400 оценки в 20 случаи Комисията е била атакувана. За около 8 година направените разходи са около 130 000 долара. Разходите падат, защото има електронен път за обмяна и събиране на данни. Няма комуникация между АВА и Комисията – тя има независим и самостоятелен статут, въпреки че АВА я финансира. Самите оценители, докато тече процесът на оценяване нямат право до участват в ръководството на АВА. Има подробни правила, които уреждат кога оценителите трябва да се отведат. Има поверителни правила, които

подробно описват и уреждат начина на поведение на оценителите и провеждането на проверките.

Комисията разчита на много доброволен труд, който е pro bono. Мандатът на членовете на комисията е три години и всяка година се променя на ротация съставът ѝ. Членовете на АВА са 350 000, има дори и студенти по право. В мнозинството си членовете са адвокати, около 30 % са представители на други правни професии.

Оценката продължава около 35 дни. Ако няма никакви неочаквани и непредвидени обстоятелства, това е препоръчителния срок.

Информацията се предоставя на Президента и той може при нужда да я използва. В АВА не се приемат данни от анонимни източници. През 50-те години на 20 век е имало обвинения за конфликт на интереси и пристрастия от страна на Комисията. Сега обвиненията са, че Комисията не е предоставила възможност на кандидата да опровергае негативната информация срещу него. Имало е случай, когато председателят на комисията преди 25 година и бил подчинен на кандидата – евентуално конфликт на интереси. Комисията, в резултат на това обвинение, е променила правилата, в смисъл, че всякакви професионални контакти на членове на комисията и кандидата са повод за отвод. Председателят гласува само при паритет на мненията, иначе прави доклад за мненията. Президентът на постоянната комисия по назначенията определя членовете на комисията, така че да има баланс на интереси, познания и т.н.

2. Среци на 14 април 2015 г.

2.1. В сградата на Федерален център на съдилищата – административен офис на щатските съдилища.

Конференция на щатските съдилища – има 25 комисии.

David Sellers - отговаря за връзките с обществеността и с медиите на федералната съдебна система. Посещавал е България в гр. Русе през 1999 г. по проект на АВА за обучение на съдии за работа с медиите.

Всяка съдебна зала, с малки изключения е отворена за медиите и гражданите. Всеки е свободен да влезе в залата, да води записки и след това да напише публикация. Всеки документ, който е достъпен, т.е. няма забрана за публикуване, е свободен за широк достъп. Има разбира се и ограничения за достъп в съдебните зали – свързани с мерките за сигурност. През последните години се провеждат срещи с журналисти, на които се обсъждат общите проблеми и най-вече ограничения достъп до съдебните зали и до съдебните документи. Това са и двата най-сериозни проблема, които стоят пред отношенията между пресата и правосъдието. Те нямат окончателно решение, но също така се срещат във всяка съдебна система, под една или друга форма.

Много от проблемите са свързани с образованието и с очакванията към съдилищата от обществото и гражданите. Трябва да се припомня на съдиите какво е състоянието на съвременната журналистика и това, че има все по-малко журналисти, които разбират от всичко и затова има специализация по ресори. Но не всеки път има специализация и затова трябва да се подхожда към журналистите според подготовката им – трябва да се подхожда индивидуално. На журналистите следва да се казва, че те не могат да получат пълен достъп до документите, тъй като има много легитимни причини, поради които има ограничения до съдебните книжа и друга информация. В този смисъл в САЩ има здравословно напрежение между журналистите и правосъдието – между правото на гражданите на информация (четвъртата поправка в Конституцията) и защитата на личния живот и интересите на правосъдието.

Председателите на съдилища в САЩ преминават едновременно обучение по връзки с медиите. Фокусът е отношенията на съда с медиите, но много от съдиите биха направили всичко за да избегнат контакта с медиите. Разработени са учебни материали за връзки с медиите, които се ползват особено от съдебните администратори. Предоставят се ръководства за начина на отразяване на делата, към които има засилен обществен и съответно журналистически интерес. Предоставят се онлайн ресурси, които са на разположение на журналистите, за да информират за съдебната система на САЩ.

Ключовото, според г-н Селър е обучение и образование, както на журналистите, така и на съдиите.

Всеки федерален съдия може да се обърне за помощ при нужда от съвет за проблемни отношения с медиите. Основната комуникация на съда с медиите се осъществява от съдебните администратори. Съдиите са обръщат към Центъра на федералните съдилища само при особено проблемни случаи. В Центъра се поддържат и три сайта, продуцират се видео и обучителни материали - работят около 25 човека. Ръководствата не са задължителни, те имат обучителен характер. По обществено чувствителни дела се препоръчва на председателя да определи конкретен съдия, който да бъде говорител и той поддържа връзките с федералния център.

По отношение на непълнолетните, съдът е особено внимателен, за да защитят поверителността на лицето. Това правило се спазва особено строго и от медиите. Използват се инициалите на жертвата или извършителя.

2.2. Събирането на данни за съдебните дела (статистически данни) – от федералните съдилища и съдилищата по несъстоятелност, апелативните федерални съдилища, но не и от ВС.

Презентатори: Джон Спринг John Spring и Катрийн Уитъкър Cathrine Whinaker

Данните се събират при завеждане и при приключване на делата. Мотивите, актовете не се обработват. Всеки месец от федералните съдилища се извличат и предават по електронен път данните, които след проверка от Центъра се включват в националната база данни.

В Центъра се изготвя четири пъти в годината статистически обобщена информация, която се предоставя на националната Конференция или на федералните власти. Въз основа на тези данни се изготвят прогнози за натовареността на съдилищата и служат за бюджетни предвиждания от Конгреса при формиране на годишните бюджети на федералните съдилища. Освен краткосрочните прогнози за 1-2 години, правят се и дългосрочни 10-годишни прогнози за натовареност и

бюджетни прогнози. Събират се данни и за индивидуалната натовареност на съдиите, също и за петте най-тежки престъпления, колко дела и кои съдии ги разглеждат. Натовареността се използва и за щатове на съдиите и особено на щатските съдилища. Използва се формула за определяне на броя служители според натовареността. Използват се компютърни способности за проверка на данните, които подават съдилищата, така че да няма грешки и невярна информация.

Прогнозата за необходимия щат се прави всяка година и щатната политика е гъвкава, така че целогодишно се наблюдава и се реагира според случая. Опитват се да не заемат всички щатове, така че при намалена натовареност да не се налага да уволняват съдии и съдебни служители.

www.uscourts.gov – това е адресът на сайта на офиса, в който се съдържат данните за работата на съдилищата - това са общодостъпните данни. Пример с таблица за наказателните дела – събират се данни за делата по видове престъпления. Таблица С – съдържат се данни за заведени, прекратени и приключени дела по видове дела – граждански, наказателни, въззивни, по несъстоятелност.

Данни за федералните съдилища в щата Аризона – според данните за делата се определят и необходимия брой съдии. Чл. 3 от Конституцията, касае назначаването на нови федерални съдии – трябва да се направи подробно проучване за необходимостта от нов съдия – според данните за натовареността, да се обоснове и съответната нужда. Съдът в Аризона е сравнително натоварен – около 450 дела годишно е средната натовареност, но в случая натовареността е 600 дела, така че в този съд има необходимост от нов съдия – поне може да се обсъжда тази възможност. С изключение на делата за несъстоятелност, които имат пикове и спадове, при другите дела не се наблюдават особено големи разлики, породни което и при съдиите, както и при съдебните служители се поддържат свободни, незаети щатове, така че да се реагира при промяна в динамиката на делата и да не се достига до ниска натовареност на съдиите.

Данните, които се събират са осреднени и се ползват, както от съдиите, така и от председателите при нужда.

Реформата на гражданското правосъдие –конкретните данни за съдиите не се публикуват, но в този случай се прави, защото така се иска от Конгреса необходимото съдействие. Събират се данни за старите, неприключили дълго време граждански дела – по съдии и по съдилища.

Обикновено е необходимо поне 6 години да се наблюдава натовареността, за да се проследят тенденции. Федералният център прави изследвания за сложността на делата на основа на изразходваното време за разглеждането и решаването им.

2.3. За развитието на бюджетната политика на федералната съдебна система.

Презентатор: James Vaughter Джеймс Бауър - Директор на отдела за планиране на бюджета.

Комисията към административната служба на съдилищата съставя проект за бюджет, който се внася в Конгреса, както и съставя и внася проект за неговото изпълнение за всеки съд.

Бюджетът на съдебната федерална система е 7 милиарда – 5 милиарда са за поддръжка на съдилищата - заплати и други разходи, 1 милиард се заделя за служебните защитници в наказателните производства, 500 милиона за съдебна охрана, 500 милиона за Върховния съд, за Международния търговски съд, за федералната административна служба и т.н. От 1 октомври до 30 септември е бюджетната година. През април 2015 г. се изготвя бюджетна прогноза за 2016-2017 г.

Планиране на бюджета:

Използват се формули за изготвяне на проекта на бюджета. Основата е чрез използването на натовареността, т.е. броя дела, за предвиждане на необходимия бюджет. Изработени са формули за измерване на работната натовареност, която се превръща в американски долари. Тези формули се изработват на основата на събеседване със служители от съдилищата, които попълват формуляри, за това какви дела гледат и за колко време.

Тези формули се актуализират на всеки три-четири години, но идеята е да има синхрон между натовареност и финансиране. Тези формули се използват и за определяне на необходимия щатен брой съдебни служители и пробационни служители. Става дума за около 20 000 служители, чиито заплати са около 40 % от бюджета на федералните съдилища.

Останалата част от бюджета се използва за възнаграждения на съдиите, съдебните помощници, информационни технологии, допълнителни възнаграждения и т.н. Съдебната конференция на федералните съдилища има 9 комисии, които могат да се разпореждат със бюджета. Всяка от тези 9 комисии провежда среща през юни, за да обсъди бюджетните прогнози в тяхната част. През юли бюджетната комисия се събира във Вашингтон, като се провежда среща с председателите на тези девет комисии. Бюджетната комисия отправя независима препоръка към Съдебната конференция за съдържанието на бюджета за следващия период. Бюджетната комисия се съобразява с политическата конюнктура в Конгреса, с икономическото състояние на съдебната система и на страната. Целта е да се състави реалистичен и политически коректен бюджет. През септември Съдебната конференция одобрява проекта за бюджет. През октомври директора на административната служба изпраща проекта на службата за бюджет и финанси на Президента. Съдебната служба на Президента не може да променя изпратения проект. През февруари проектът се внася в Конгреса с обосновка и той финално казва какъв бюджет се приема. Конгресът обикновено се бави и не приема бюджета преди първи октомври, поради което се приема резолюция за действие на стария бюджет.

Изпълнение на бюджета:

Ползват се същите формули, които се използват при планиране на бюджета, но те се прилагат към всеки съд поотделно. При планиране на бюджета се работи на макроравнище, а при изпълнение се работи на микроравнище. Ползват се формулите за натовареността, щатните бройки на съдиите, съдебните служители и т.н. Използва се прогноза за натовареността на съдилищата на национално равнище, но при

изпълнението на бюджета се използват данните за реално заведените и разгледани дела.

Отделните бюджетни - пера: заплати и придобивки за съдиите (осигуровки, застраховки и пенсии); заплати и придобивки на правните помощници, разходи за наеми, разходи за съдебните служители. Това са 55% от общия бюджет.

Суми за отделните съдилища и ИТ услуги.

2.4. Тема: Обучение на съдии, съдебни служители и изследване на натовареността.

Carol Krafka, Mira Gur-Arie, Федерален съдебен център

Председателят на федералния ВС е председател на УС на Центъра , а членовете на УС са федерални съдии. Обучението се определя от нуждите на съдиите. Програмите за обучение са доброволни, съдиите нямат задължение да ги посещават. Темите за обучение се определят след допитване до консултативни комисии от съдии.

Федералният съдебен център организира семинари; издава публикации и ръководства за съдии; организира обучения за съдебни служители; организира дистанционни обучения за съдии и съдебни служители.

Федералният съдебен център (Federal Judicial Center) развива активна изследователска дейност.

Развива независима изследователска дейност в областта на управлението на делата; претегляне на делата; информационните технологии (ИТ) в съдебната зала и съдилищата и др.

Още от 60-те години на 20 век в Центъра има разделение на изследователската дейност от останалите дейности на съдебния център на федералните съдилища. Така се гарантира **независимост и качество** на дейността по изследванията в съдебната система.

Особено важно е изследването за притегляне на тежестта на делата. Провеждат се емпирични проучвания в областта на управление на делата; притегляне на делата; решаване на делата с алтернативни способности; съдебна администрация и т.н. Някои от емпиричните изследвания са по искане на Конгреса. В изследователския отдел на Федералния съдебен център работят на щат 21 служители, които са специалисти в областта на социалните науки и работят по конкретни проекти. Те не дават решенията, а само фактите, въз основа на които се вземат съответните управленски решения.

Изследване за притегляне на делата:

Федералният съдебен център провежда изследване за определяне на тежестта на делата, които се разглеждат във федералните съдилища веднъж на 10 години – отделно за първоинстанционните федерални съдилища и за федералните съдилища по несъстоятелност.

Целта на изследванията е да бъде обективно измерено времето, за което се разглеждат и решават отделните видове дела. Правят се отделни изследвания за времето, в което съдията води съдебно заседание в съдебна зала; за времето, в което съдията върши друга дейност във връзка с делата, но извън съдебната зала. Изследването на времето, което съдиите отделят за разглеждане и решаване на делата се извършва сравнително облекчено, тъй като се използват възможностите да автоматизираните информационни системи, които са инсталирани в съдилищата.

В рамките на изследванията се събират данни за това колко време един съдия използва за запознаване с дело от определен вид, времето, което се изразходва за другите етапи от делото и т.н.

Съществуват различни методи, които се използват за провеждане на емпирични изследвания в областта на натовареността: класическият метод за записване на ръка от всеки съдия на времето, което е реално изразходвано за отделните етапи от делото и другите дейности, свързани с работата на съдията; броят се отделни събития – постановени решения, определения, съдебни заседания и т.н. При изследването на определени събития се прави проверка за това колко време отнема извършването на

определено събитие и каква е тяхната честота; чрез електронните системи се извършва преброяване на честотата на определени събития и кои от тях колко време отнемат – кои отнемат повече и кои по-малко време. Изследват около 15 групи наказателни дела и общо около 40 групи други дела (граждански и търговски), които се разглеждат във федералните съдилища.

Коефициентите за тежест на отделните групи дела служат за определяне на необходимия брой щатове за съдии и съдебни служители в отделните федерални съдилища. Коефициентите определят средните стойности за сложност на типовете дела.

Използваните данни за сложност на делата служат за прогнози за вероятната натовареност за бъдеще време и така се извършва планиране на щатните длъжности за съдии и служители в отделните съдилища от федералната съдебна система.

14 април, 14,30 часа

2.5. State Justice Institute

Щатски съдебен институт – създаден от Конгреса на САЩ през 1984 г. с цел да отпусна финансиране на щатските съдилища за подобряване на качеството на правораздаването в тях и подкрепя иновативни решения по въпроси, които са общи за съдилищата. С годишен бюджет от около 5 милиона щатски долара Щатският съдебен институт е единственият източник на федерално финансиране, насочен изцяло към подобряване на качеството на правораздаването в щатските съдилища.

Програмите и проектите, финансирани от State Justice Institute се отличават с това, че са насочени към предоставяне на съдиите на практически решения/продукти, така че ползата от тях да е най-голяма – създават се възможности, чрез които ефективните подходи в един щатски съд да бъдат бързо и икономично споделени с всички останали съдилища.

State Justice Institute е независима организация, която се управлява от Борд на директорите, съставен от 11 члена – назначени от Президента

на САЩ след консултации със Сената и Конференцията на председателите на съдилища.

Всяка година State Justice Institute определя области за приоритетни инвестиции за грантово финансиране: трафик на хора, имиграционни въпроси; владене на английски език и самостоятелно представителство в съда; преструктуриране като отговор на бюджетни съкращения – подпомагане на съдилищата в процеса на преструктуриране, разпределения по райони или централизиране на услуги, структурни промени и намаляване разходите за данъкоплатеца без ограничаване на достъпа до правосъдие; дистанционни технологии; правораздаване по отношение на малолетни и непълнолетни и др.

В изпълнение на мисията си да подобрява администрирането на правосъдието в щатските съдилища State Justice Institute отпуска 6 вида грантове: грантове за стратегически инициативи; грантове за проекти – подкрепят иновативни технологични решения, образование и обучение и демонстрационни проекти, които могат да подобрят администрирането на правосъдието в съдилищата; партньорски грантове – позволяват на State Justice Institute и на федерални, щатски или местни агенции или фондации, или на други частни организации, да обединяват финансови ресурси, за реализиране на общи интереси; програма за подпомагане на образованието; грантове за техническо сътрудничество; грантове за адаптиране на програми и обучение и др.

Съществува силен национален интерес да продължи да се оказва подкрепа на щатските съдилища, тъй като в тях се разглеждат над 97% от всички дела в САЩ.

Подкрепата от страна на State Justice Institute дава на щатските съдилища съществени възможности за реорганизация, иновативни подходи и подобряване начина на предоставяне на услуги на обществеността.

15 април, 10 часа

3. Национален център на щатските съдилища, Уилямсбърг, Вирджиния

3.1. Robert Baldwin – изпълнителен вицепрезидент и главен съветник на НЦЩС

Уилямсбърг е исторически град, един от първите със заселници от Англия и място за срещи на бащите на Конституцията.

Центърът е създаден през 1971г. с цел да подобри администрирането на щатските съдилища. НЦЩС е частна организация, която за разлика от Федералния съдебен център не се финансира от държавата.

Мисията на центъра е да насърчава върховенството на закона и да подобрява администрирането на щатските съдилища. НЦЩС подпомага съдилищата да работят ефективно и да осъществяват успешно правосъдието.

НЦЩК се занимава с изследователска дейност, мозъчен тръст, който прави изследвания с цел по-ефективно правосъдие. Целта е да се разработват и предлагат нови модели за управление, което включва и образование. Втората цел на Центъра е именно предлагане на образователни програми, в които се мултиплицират добрите практики по администриране. Третият аспект на бизнес модела на центъра е насочен към консултантски услуги в рамките на предмета на изследванията. Имат специалисти, които работят в помощ на съдилищата на отделните щати. **Поддържат цикъла – изследвания, обучения и консултации – техническа помощ и съвети.**

Центърът е частна организация, която се издържа със собствени средства. Съдилищата не са длъжни да използват услугите на Центъра, те се обръщат към неговите услуги на доброволен принцип. В борда на НЦЩС има председатели на четири щатски върховни съдилища, четирима съдебни администратори, както и съдии от всички нива на щатските съдилища, както и представители на бизнеса. НЦЩС има четири офиса - два във Вашингтон, един в Колорадо, и центърът в Уилямсбърг. Имат около 130 служители.

Основната дейност е изследователската, която е централизирана, така че да не се губят излишни ресурси.

Основните изследвания:

- Стандарти за дейността на съдилищата, но не и на отделните съдии; на тази основа се създават времеви стандарти за разглеждани на определени дела. След това измерват фактически изразходваното време и го сравняват със стандарта, който е установен;
- Съдебни ресурси и статистика;
- Домашно насилие;
- Съдебни технологии;
- Съдилища, фокусирани в общността.

В изследователския отдел имат структура, който се занимава със стандарти за автоматизираните системи за управление на делата; стандарти с обмена на данни по делата между съдилищата. Тези стандарти не са задължителни, но много от съдилищата ги използват, предоставят ги и на фирмите, които изготвят информационните технологии.

Имат програми за сертифициране на служителите. Във всеки щат имат програми за обучение на съдиите и съдебните служители. Всеки съдия или служител, който иска да се обучава, може да се обърне към Центъра за допълнително сертифицирано обучение. Тези програми не съответстват на магистърските университетски програми, но се доближават до тях: обучения по лидерство, по управление на съдебните ресурси и т.н. Много от тези обучения се предоставят и дистанционно – по интернет и на видео записи.

Освен това НЦЩС е секретариат (обслужва административно) на 16 професионални организации – Асоциацията на американските съдии и др.

НЦЩС изпълнява функцията на клирингова къща. Той е информационен и познавателен център – за научни статии, за статистика, за специалисти в определени области. Имат и достъпна библиотека.

НЦЩС имат офис за връзка с правителството – във Вашингтон.

Отдел за съдебни услуги:

- Мениджмънт на човешки ресурси;

- Планиране на сигурността;
- Публичен достъп;
- Съдебна натовареност;
- Стратегическо планиране;
- Фискално обслужване;

НЦЩС предоставя специалисти по искане на съдилищата и услугата се заплаща на основата на сключен договор.

НЦЩС има и международни програми, които се финансират от Международната агенция за помощ или Държавния департамент. Имат международни програми в над 16 държави от Европа, Африка и Южна Америка.

Бюджетът за 2015г. на НЦЩС е 58 милиона. Извършват доброволна оценка за всеки щат и всеки щат внася доброволно определената вноска (13% от бюджета). 10% от бюджета се формира от консултантски услуги, 68% от грантове и 6% от организирани конференции.

3.2. Оценка на натовареност и определяне на показателите за сложност на делата.

Матю Клайман и Браян Остром ,10,30 часа

Много съдилища обмислят въвеждането на принципа на стратегическото планиране – оценка на състоянието и планове на бъдещето.

Основен въпрос е по какъв начин се определят необходимите щатни бройки в национален мащаб и в конкретен съд. Има историческа предопределеност и силен политически елемент в този процес. През последните 25 години в САЩ се мисли, че броя на съдиите следва да се определя на база на делата, преизчислени на основата на коефициент за сложност на делата. В Европа – Холандия, Германия и в други европейски държави се работи по въпроса за изследване на натовареността.

Има зависимост между броя на съдиите и броя на делата – начинът е да се измисли модел за търсене на зависимостите между тях. Например съдът в Арлингтън, Верджиния, има 14 съдии, които гледат 21 000 дела.

В миналото броят на съдиите е определян по политически, а не по научно-емпирични причини. Наскоро се направило изследване, което установило, че там са необходими само 5 съдии, които да гледат тези дела.

Над 20 проучвания са превени през последните 15 години от Центъра. В резултат са разработени модели, които се прилагат за съдии, обществени защитници, прокурори, служители и т.н.

Цели на системите за оценка на натовареността:

- Да се определи щатната бройка на съдиите;
- За справедливо разпределение на ресурсите между съдилищата в страната;
- Прекрояване на границите на съдебните райони с цел по-ефективно използване на ресурсите;
- Резултатите от проучванията могат да се използват за целите на атестирането, като показва ефективността на работата на съдията;
- Средство за преодоляване на забавянето при разглеждане на делата.

Три основни компонента на системите за претегляне на делата:

- Информация за основните групи дела;
- За всеки вид производства да се знае времето за решаване, оттам фактическа и правна сложност;

Като знаем колко време отнемат делата и колко са делата – разбираме колко съдии са необходими.

НЦЩС има работно сътрудничество с България и ВСС по повод предварителната оценка на дейността по модела за оценка на натовареността в съдилищата в България. Методологията, приета от Висшия съдебен съвет на България дава гаранции за достоверни резултати. Полезни са резултатите за оценка на необходимите съдии във всеки съд.

Препоръки към модела за изследване на натовареността в България:

- Да се проведе изследване за „времето“ в бъдеще време, което да доведе до усъвършенстване на ретроспективното изследване;
- Необходима е оценка на натовареността на съдебните служители;
- Да се верифицират резултатите и да се обновява дейността по изследването периодично, за да се отразяват промените в технологиите и в законодателството;
- Тази методология, възприета и в България се използва в САЩ – в момента се прави изследване във Флорида, Кентъки Уисконсин и др.

3.3. Измерване на качеството на работа на съдилищата – рамка за качеството на работа на съдилищата. Четири измерения за качеството на работа – потребителите на правосъдието, вътрешни оперативни дейности, иновации и внимание към обществеността.

Индикатори за работата на съдилищата – измерване на качеството:

- Ефективност, ефикасност, удовлетворение от процедурите, продуктивност на дейността.
 - НЦЩС е подготвил 10 инструмента за оценка на качеството – наричат ги инструменти за оценка на качеството;
Ако не знаете къде отивате, как ще разберете дали сте стигнали - Алиса в страната на чудесата.
- Съдебни инструменти:
- Дават баланс на оценката;
 - Външен фокус – на външния наблюдател;
 - Достъп до съдилищата, отношение на персонала;
 - Показателите са измерими, като се използват несложни данни, които се съдържат/поддържат във всеки съд;
 - Броят на показателите е ограничен, така, че не отнема много време на съдилищата;
 - Важен е не само броят на делата, но и за колко време те са били разгледани;
 - Да се следи, дали финансовият ресурс, който се използва в съдилищата е постигнал целите, които съдилищата са си поставили.

НЦЩС поддържа методология за изследване на качеството на правосъдието по разработените от тях критерии и инструменти. Инструментите предоставят дефиниции и разбиране за проблемите пред съдилищата. Това са 10 критерии, които са приложими за съдилищата и в други държави.

Пример:

Показател № 2 – решаване на делата – постъпили и решени дела за годишен период. Разделя се броя на постъпилите и броя на решените и така се постига този критерий – наричан *clearens rate*=

Показател № 4 – активно висящи, нерешени дела - само в случаите, в които съдът може активно да контролира тяхното движение. Залагат се определени показатели – за броя и „възрастта“ на делата, които се следят, търсят се причините за забавата и начини за преодоляване. Съсредоточават се ресурси за решаване на старите дела. Това е сериозен проблем за американските съдилища.

Процентът на старите висящи дела в САЩ не е голям, около 5-10% от наказателните дела не се решават за 1 година, а от сложните граждански дела – срокът на решаване е около 2 години на първа инстанция.

3.4. Лидерство, стратегическо планиране, управление на промяната, цели пред съдилищата.

Време: 15.04.2015г. следобед – 13,00 часа

Презентатори: Richard Shauffler – Director of Research Division

Matt Kleiman – Principal Court Research Consultant

Когато съществува проблем, как да го решим, какъв е начинът за неговото преодоляване.

Къде сме, къде бихме желали да стигнем и по какъв начин ще стигнем там – това са трите важни въпроса при планиране на стратегическото планиране.

SWAT анализ – начин за отговор на тези три въпроса. НЦЩС разработва инструмент за самооценка, който дава отговор на първите два въпроса. Въпросникът съдържа 100 въпроса, които се изпращат до съдиите и съдебните администратори. Въпросите са подредени по теми, насочени към съответните групи служители.

Въпрос: дали можете да намерите във вашия съд едно дело в рамките на 10 мин.

Въпросникът може да бъде доставен, ако българската страна проявява интерес, и може да се адаптира за българските съдилища.

Често отговорите на въпросите са в двете крайности. Въпросникът измерва удовлетвореността от процедурите в съда. Например: има въпрос, дали на сайта на съдилищата може да се намери информация за местоположението на съда.

Силните и слабите страни на съответния съд – съответно къде има възможности за подобрения в дейността на съда. Дали се управляват ефективно старите дела, ако не, то значи, че в тази посока следва да се концентрират усилията на съда. С този въпросник се установяват проблемите в администрирането на съда и така се подпомага стратегическото планиране. Съдилищата се опитват да определят стратегически стъпки, за да подобрят дейността на съда. Това може да бъде направено от комисия, в която да са представени както съдии, така и прокурори и представители на другите участници в съдебните процедури.

Проект в Аризона – 2007/2008 г. е разработен стратегически план, с който са определени 5 области за подобряване на дейността – достъп до правосъдие, техника в съдилищата, компетентни и мотивирани съдии и служители, подобряване на връзките с общността, честно, справедливо и своевременно решаване на делата.

НЦЩС първо са проверили дали тези 5 цели отговарят на действителни проблеми на съда. Идентифицираните проблеми в съда в Аризона се вписват в рамката на стратегическия анализ, който се изготвя от НЦЩС за щатските съдилища.

В рамките на проекта са създадени фокус групи с представители на различни общности. От фокус групите са разбрали, че има проблем, свързан с автоматизацията и новите технологии. Съдиите са искали техния глас да бъде чул от общността. Имали са специален служител за връзки с обществеността, който е изготвял регулярно прессъобщения и редовно е актуализирал сайта на съда. Много от съдиите на доброволни начала са се срещали с групи от граждани и в училищата да обясняват дейността на съда. Този начин на мислене е помогнал на хората да посочат като проблем връзките на съда с обществеността.

Проект със съд в Мичигън:

Проблем с човешкия капитал. Фокус групата е посочила две конкретни цели – подобряване на условията на труд и на работните пространства и поддържане на висока мотивация на съдиите и служителите, основно с обучения.

Съдът е решил да направи проучване сред служителите – 4 пъти в рамките на 4 години. За да се проверят резултатите от фокус групите. Получените данни са използвани за идентифициране на проблемите, както и дали предприетите действия са довели до решаване на проблемите.

Отговорите са в скала от 1 до 4. В този съд няма силно несъгласие, но има области, в които работата може да се подобри. През 2009 г. отговорите са били неутрални, което води до създаване на подробни длъжностни характеристики на служителите и до създаване на правила за ясна комуникация, за да се знае какво се иска от служителите. По време на 4-годишните изследвания се е повишило доверието и качеството на дейността на служителите. Чрез използването на този инструмент са установени както проблемните области, таки и ефектът на предприетите действия за решаване на съществуващи проблеми.

Сравнени са данните за съда в Мичигън с данните на близки по размер съдилища в САЩ. Сравнението е показало, че данните за Мичигън са сравними с тези на другите съдилища и са доста добри на общия фон. Когато се прави сравнение трябва да се сравнява с някакъв приет и

утвърден стандарт. Например при забавените дела – да се установят сроковете на забавата.

Обобщение: Съдилищата имат добри и лоши страни в дейността си. Трябва да има инструмент достоверно да се установят проблемите - да се формулира стратегически план за подобрене и инструмент за измерване на резултатите, така че да се установи истинското подобрене.

Дискусия:

Съществува ли система за оценка на качеството на дейността на съдилищата? В САЩ има щати, които имат по-централизирана система за управление на съдилищата и такива с по-малко централизирана система. Точно във втората група съдилища се е появила инициативата за система за оценка на качеството на съдилищата.

Важно е след системата за оценка на качеството да се предприемат решения за преодоляване на проблемите.

Важно е да се изберат няколко критерия, по които да се изследва и следи качеството, а не да се следи и измерва всичко.

Може да се изберат четири критерия, по които да се измерват качеството по предварително идентифицирани проблеми – удовлетвореност от съдебната дейност; събираемост на съдебните такси; достъп и справедливост на процеса; решаване на старите дела.

Аргументите на скептиците – как се справяме с тях. Нещата са прекалено сложни, за да се случат – така казват скептиците. Второто, което казват скептиците – не трябва да се изследва, защото ще се иска все по-бързо, по-евтино и ще се превърнем в нещо като „Макдоналдс“. Трябва да се търси баланса в тезите и действията.

4. Срещи в law economics center в Джордж Мейсън университет, училище право и икономика, Арлингтън, Верджиния, 16 април, 2015 г.

Презентатор: Хенри Бътлър Henri Butler – изпълнителен директор на центъра „Право и икономика“ в университета Джордж Мейсън – един от

бащите на американската Конституция, един от авторите на правата на Верджиния, живял във Фейрфакс, градче наблизо до Вашингтон.

4.1. Презентатор: Douglas Ginsburg съдия във федералния съд на Окръг Колумбия – апелативен съд за окръг Колумбия и професор по право в Джордж Мейсън училища по право и икономика.

Включването на икономика в програмите по право започва през 40-те години на 20 век, когато в университета в Чикаго е включен икономист като преподавател в правния факултет. В университета в Пенсилвания, в правния факултет работят 60 преподаватели, от които около 16 икономисти. Дейността на икономистите в началото е била по ограничени теми – данъчно облагане, монополно и антитръстово законодателство, конкурентно право. 60-те години се разширяват темите – икономистите навлизат широко в изследването на правната материя. При силно регулиран пазар за икономистите не е било ясно защо е необходима тази висока степен на правна регулация. Авиоиндустрията, телекомпаниите и т.н. са били силно регулирани, с оглед защита на клиентите, но за сметка на конкуренцията. Но икономистите и юристите са разбрали, че регулацията е по искане на компаниите, а не на потребителите, и през 30 – те години правителството разширява тази регулация. В крайна сметка свръхрегулацията се оказва, че не е от полза за никого, нито за компаниите, нито за клиентите. През 70-те години при президента Картър и през 80-те години при президента Рейгън регулаторният режим намалява, като самите регулаторни агенции намаляват контрола. Промените са резултат на изследователската дейност и съвместните усилия на юристи и икономисти.

Следващото предизвикателство към юристите и икономистите е да анализират решенията на съда по обичайното право. При общото право голяма част от правилата се съдържат в прецеденти. Принципът на правоприложение в общото право е различен и ролята на съдията също, в сравнение с континенталната система. При непозволено увреждане увреденият завежда иска срещу причинителя на вредата. Натрупани са прецеденти от 200 години в тази област, но са нямали концепция и определение за непозволено увреждане. Анализите на прецедентите по този въпрос показва, че решенията по тази тема са резултат и от

икономическите разбирания на съдиите и тяхната интуиция. Тази ситуация се променя, когато в юридическия факултет започва да се преподава икономическа теория.

През 80-те години Ричард Познак преподавател в ЮФ на Чикаго по икономика е станал съдия – икономиката е дълбоката структура на прецедентното право, а доктрините са на повърхността. Доктрините, когато се разбират в икономически смисъл са добра основа за разбиране на поведението на хората.

Решението на съдията изследва миналото, но създава правила за бъдещо поведение. Франк Истър Бук – за връзката на икономиката, съдебните решения и поведението на гражданите.

В Австралия е приет закон за премахване на данък наследство, който влиза в сила от 01 януари 2016. Оказва се, че до влизане на закона в сила - са намалели смъртните случаи на хора, което е трудно обяснимо.

Съдиите са скептични, когато се заговори за теории, те искат логическите процеси и конкретните стъпки за постигане на определени решения.

Пример: Агенция, която регулира продажбите на фирмите, приема, че продажбите на фирмите ще бъдат същите както и преди регулацията. Това обаче ще означава да се отмени принципа на търсенето и предлагането. Приемането на ново законодателство в областта на околната среда – увеличават се разходите, увеличават се цените, намалява търсенето. Търсенето е по-високо при по-ниски цени. **Разбирането на този принцип има значение дори при определянето на наказанието от наказателните съдии.** Така, че ако едно лице планира да извърши престъпление, цената на престъплението е наложеното наказание, с изключение на престъпленията от страст, които се случват май само във Франция :)

Рационалният престъпник се замисля за цената, която ще плати при извършване на престъплението – държавната политика при даване на пари за разследване и за наказателно правосъдие. Хората реагират на

стимули, всичко останало е допълнително – опит за обяснение на престъпното поведение на хората.

В микроикономиката най-елементарните идеи са най-важни. Целта не е да се превърнат съдиите в икономисти, а да се запознаят с основните икономически закони, които имат значение и за обяснение на поведението на хората и техните правни последици. Загубеното не може да бъде върнато, затова следва да се гледа напред и да не се инвестира в загубени проекти. Решения вземаме всеки ден, решения, които са икономически обосновани, вкл. дали да пресечем на пешеходна пътека или не – поглеждаме в двете посоки и правим оценка на риска. Стремехът е да помогнем на юристите да развият своето мислене, като икономисти. Това им помага да решават делата си във връзка с икономическите закони. Трябва да решаваме делата така, че да помагаме на икономиката да се развива, а не да я спираме и задушаваме.

Следва тур – обиколка на университета.

4.2. Проф. Henry Butler – за историята на Центъра за право и икономика. Центърът е основан през 1974 г.

В началото са били двуседмични програми за обучение по икономика. През 1976 г. се организиран курс по икономика за федерални съдии. Оттогава тези програми се предлагат и досега. Обучени са хиляди американски съдии. През 1980 г. центърът се мести в Атланта, Джорджия от Маями, а през 1986 центърът се мести във Вашингтон в Джон Мейсън университет. Уникална характеристика на университета, е че 20 % от курсовете през първата година трябва да са икономически дисциплини. От този университет имат нобелов лауреат по икономика. Дж.Мейсън е млад университет, на около 40 години и е обществен университет на Верджиния. През 2002 г. друг преподавател е спечелил нобелова награда за икономика - за практически приложна икономика. Освен програмите за съдии, предлагат и още 5 програми:

- програма за главни прокурори на щатско равнище – по икономика и публична политика;
- програма – академия за гражданско правосъдие към Конгреса;

- статистически и емпирични проучвания за функционирането на правната система;
- програма по право и икономически науки по името на проф. Мени – основателят на центъра Хенри Мени;

– шест отделни подпрограми за професионалисти – специалисти по право. Спонсорират академични изследвания на преподаватели – конференция за представяне на резултатите; глобален антитръстов институт. Съдия Гинсбърг председателства съвета на тази програма.

Центърът разполага с най-добрите програми по антитръстово право в целия свят. Самият съдия Гинсбърг е ръководил отдел по антитръстово право в Министерство на правосъдието. Предлага се 1-седмично обучение за съдии, които се занимават с антитръстово право, а също и 1-седмична програма за комисията за защита на конкуренцията, което ще се проведе в Австралия. Всяка година предлагат около 50 програми.

Имат ограничения за съдиите от Европа в техните обучения – 40 съдии от Европа. През септември ще има 2 – ма български съдии.

Методи и програми на преподаване – отделя се много време за начина на функциониране на свободните пазари. Концепцията на Смит за невидимата ръка на пазара и за това как хората винаги действат в свой интерес и как тези хора допринасят много повече за общото благо от тези, които само твърдят това. След общото обяснение на законите за пазарите – следва дискусия за това какво се случва след като правителствата се намесят при регулация на пазарите, например задържане растежа на цените на определени пазари. В САЩ имат дълъг опит в такъв вид политика и могат добре да обяснят последиците от този вид политики. Пазарите имат и някои несъвършенства – това е област, в която има съгласие, че има поле за намеса на правителството, тъй като има несъвършенства:

- Монополизация на пазарите – отговор на тази опасност е антитръстово законодателство – конкурентно право. Разграничава се кое е действителен монол и кое не е. Много гореща тема са действията на ЕС срещу Гугъл;

- Външни, допълнителни фактори – замърсяването на околната среда. В тази област пазарните механизми не дава добри резултати и трябва намеса на правителството;
- Асиметрична информация – в рамките на различните пазари, икономическите играчи могат да разполагат с различна информация, която може да увреди другите икономически играчи. Например материалът азбест, който се използва в САЩ. Твърди се в САЩ, че производителите на азбест са знаели, че този материал е канцерогенен, но работещите с него не са знаели. Това е пример за асиметрична информация – възнагражденията на работниците не са пропорционални на риска, който носят за увреждане на здравето си. Предприетите действия – правителството наложи забрана за азбеста, а и се заведоха множество дела за непозволено увреждане.

Проф. Джеймс Бюкянън, носител на нобелова награда за 1986 г. е развил теория за икономика на обществения избор, която обяснява по какъв начин регулацията, която приема правителството води до негативни последици за пазара. След това във „Вашингтон поуст“ излиза водеща статия, че Бюкянън получава нобеловата награда за здрав разум.

В центъра предлагат кратки 3-4 обучения по наказателно право, право на околната среда, застрахователно право и др. Наказателното право – икономическите принципи върху които почиват престъплението и правото. Програмата е разработена около теориите на Гери Бекър – професор в Чикаго, който има разработени трудове за престъплението, наказанието и семейното право. Дискутират налични емпирични доказателства – например, че в щатите, в които няма смъртно наказание има по-висока и тежка престъпност.

В последните години се поставя акцент върху защитата на потребителите и финансовите инструменти. Скоро са завършили курс за фармацевтичните индустрии – патенти, генерични лекарства, наказателна отговорност на фармацевтичните кампании.

Следобед 16.04.2015 г.

5. Сенатска комисия по назначенията – Лорън Милър и Катрин Никъс – комисията по съдебен контрол в Сената. Подпомагат работата на сенатора Грасли – ръководи съдебната комисия в Сената, която е с контролни и разследващи функции.

Конгресът на САЩ извършва преглед, контрол и надзор върху публичната политика. Функция на комисията е да гарантира изпълнението на законите. Организацията на службата е утвърдена през 1946 г., когато е приет Закона за реструктуриране на съдебната власт. Тогава са възложени контролните функции на комисията. Тези функции се засилват през последните години, което води до увеличаване на персонала и бюджета на комисията. Целта е да се гарантира спазването на правата и свободите и гарантиране на независимостта на съдебната власт, да се предотвратяват случаите на административен произвол върху съдилищата.

Основни дейности:

- Събира информация по подавани сигнали. Подателите се запазват в анонимност, така че да се гарантира защитата им. Получават се писма от избирателите от различните райони, които се проверяват. Преценява се дали да се повикат тези граждани за изслушване. Ако се установи основателност на оплакването се иска обяснение от съответната агенция, от чиито действия се оплаква гражданина. Отговорът на агенцията се разпространява. Ако няма отговор - призив от Сената за отговор.
- Комисията получава помощ в разследванията – от правителствена служба за отчетност, които изготвят докладите от проверката и им ги предоставят. Има още 12 агенции, които подпомагат извършването на подобни проверки. Понякога приемат докладите на тези агенции, понякога ги проверяват, ако има съмнения в констатациите. Понякога отделни служители в тези агенции подават сигнали, които подлежат на проверка от Сенатската комисия или от съдилищата по общия ред.

Примери:

Разследвания, свързани с Министерството на правосъдието и агенциите, които са към него – за контрол върху емиграцията, за алкохола

и оръжията. Контролират службата за професионална отговорност, за щатските шерифи и др. Получават информация от пресата или сигнали, които подлежат на разследване.

През 2009 г. е имало проверка „Бързи и яростни“ за контрол върху оръжията и алкохола. Служител на тази агенция е дошъл при сенатор Грасли и е подал сигнал за нередности в агенцията. Сигналът е бил разследван от Сенатската комисия. В резултат на проверката Конгресът е свалил доверието си от главния прокурор.

Начинът на изразходване на средствата подлежи на проверка – публичните финанси са поставени под контрола на Сенатската комисия.

Министерството на правосъдието отговаря за прокуратурата и за всички агенции, които имат разследващи функции. Контролът на сенатската комисия е върху тези органи с разследващи функции.

Контролират административния офис на съдилищата и ако има сигнали срещу дейността на тази агенция ги проверят и разследват. Ако някой има оплакване срещу съдия, Сенатската комисия извършва проверка и разследване.

В момента има 6 адвокати, които имат разследващи/инспектиращи функции, но проверките на съдебното ведомство се възлагат на специализиран служител. Съдебната комисия в Сената има широки правомощия и може да придобива много информация, включително по облекчен режим – без съдебно разрешение и т.н.

В комисията се извършва предварителна проверка – изслушвания и ако се установи нарушение се докладва на департамента на правосъдие, който като главен прокурор решава дали да образува наказателно разследване. При конфликт на интереси се привличат външни прокурори.

При сигнал за нарушения на федерален съдия се извършва подобна проверка и материалите се предоставят на министъра на правосъдието, който е и главен прокурор.

Процедурата за отстраняване на федерален съдия е импийчмънт, инициира се от Конгреса и се провежда от Сената. Процедурата за

назначаване на федерални съдии е предвидена в Конституцията – назначават се от Президента и се одобряват от Конгреса – 1065 федерални съдии, 171 апелативни съдии и девет върховни съдии. Назначението на съдиите е доживот – смърт, пенсиониране или импийчмънт, което е гаранция за независимост.

В процеса за назначение на федерален съдия се отправят препоръки до президента, като във всеки щат процедурата е различна. В повечето щати има независима комисия, която прави предварителна селекция, изпращат на президента предложение за 1-2 кандидати. Президентът преценява и решава дали да номинира. Номинираният се проверява в Сенатската комисия по назначение. Прави се преглед на негови публикации, лекции, постановени съдебни решения. Изготвя се поверителен доклад за личния и професионален път до момента. Докладът се изготвя от ФБР, а АВА изготвя становище дали кандидатът отговаря на високите изисквания за длъжността. След това се организира изслушване, на което членовете на Сената могат да задават въпроси. Изслушването е публично – по ТВ и публика. В срок до 1 седмица се събира допълнителна информация и становища от граждани. Всеки щат има по 2 сенатори в Сената – и двамата трябва да подпишат декларация за съгласие относно кандидата. Комисията одобрява кандидата, което става с обикновено мнозинство. Сената гласува с обикновено мнозинство за избрания кандидат.

20-23 април, Денвър, щата Колорадо.

6. Преглед на програмата в щата Колорадо: Гергана Костадинова, програмен координатор в WorldDenver.

Приветствени думи от Крис и Ребека Матлън Mr,Chris and Mrs. Rebecca Matlon.

Споделяне на впечатления от срещите във Вашингтон и Ню Йорк. Соня Найденова изразява мнение, че рещите са били полезни, особено тези в Националния център на щатските съдилища по темите за програмите за оценка на качеството на дейността на съдилищата. К.

Калпакчиев е впечатлен от начина на управление на щатските съдилища и децентрализацията на програмите и инструментите за управление на щатските съдилища. Методи Лалов споделя мнението си за полезността на посещенията, в които участват представители с управленска компетентност. Екатерина Николова – за полезността и иновативността на залата за електронно правосъдие, наличието на два университета за развитие на съдебната система – програми за ризърч и изследвания в областта на управлението на съдилищата, Правният колеж в Уилямсбърг и Правно-икономическия център в университета Джордж Мейсън в Арлингтън, Вашингтон ДС, както и необходимостта и полезността от обучение по икономически специалности на студентите по право в България. М. Лазарова споделя очакванията си за срещите в Колорадо – очаква запознаване с програмата „Нашите съдилища“, тъй като и българския ВСС е създал подобна програма за работа в училищата съвместно с Министерство на образованието. Итова е впечатлена от децентрализацията в управлението на съдилищата и за ползите повече органи да подпомагат управлението на съдилищата.

Кратко представяне на участниците в българската делегация.

**10,45 часа Обиколка на съдебния център на Колорадо „ Ралф Л.Кар“
Ralph L. Carr. Colorado Judicial Center]**

7. Среща с г-жа Нанси Райс (Nancy Rice, Chief Justice), председател на Върховния съд на щата Колорадо и г-н Джерълд Мароуни (Gerald Marroney, State Court Administrator) щатски съдебен администратор.

13.30 часа, Върховен съд на Колорадо и Съдебната административна служба на Колорадо.

Седем са върховни съдии в Колорадо и трима от тях решават дали да допуснат едно дело за разглеждане пред ВС. Трябва да има мнозинство от трима души, за се допусне делото до разглеждане. Подобна е процедурата и във федералния Върховен съд на САЩ.

Във ВС на Колорадо на година постъпват около 1100 касационни жалби, допускат до разглеждане около 100 дела, което е 7-8% от всички жалби. По принцип касационните жалби са с молби за преразглеждане на решението на долния съд. Жалбите се разпределят между седемте съдии и те изготвят становище дали делото да се допусне до касационно обжалване. Всеки четвъртък се събират 7 –те върховни съдии и те се произнасят по доклада на всеки от тях. Допускат се дела, касещи важни въпроси – при допуснатата грешка от долната инстанция, ако има въпрос по делото, който е важен от правна гледна точка. Има случаи, когато мотивите на апелативния съд са пространни и те се опитват да синтезират решението. Забелязват се групи дела, по които ВС търси общо произнасяне например, ако законодателният орган приеме нов закон (например новият закон за сексуално насилие), ВС се произнася по пет подобни дела, така че да се уеднакви практиката. Петте дела са били насрочени в един ден , като по тях фактологията е била различна – решено е как да бъдат приложени новите правила на закона при различните факти.

Заедно с щатския администратор обсъждат кандидатурите за председатели на 23-те щатски съдилища в Колорадо. За длъжността Chief Justice или председател на съд се обявява процедура – извършва се поверително проучване и събиране на информация, провежда се изслушване и в крайна сметка Председателят на ВС решава, кой да бъде назначен за председател – 22 председатели на I инст. съдилища и един председател на Апелативен съд. Председателите се събират годишно и обсъждат важните въпроси. 23-те председатели се събират и избират помежду си ръководител (Chief of Chief) , който ръководи т.нар. съдебна конференция на щатските съдилища (съвет на председателите). Всеки месец председателят на ВС заедно с двама, избрани от съдебната конференция се събират и обсъждат проблемите на щатските съдилища.

Председателят на ВС делегира на председателите на отделните съдилища да ръководят съдебната дейност по места, ако не се справят ги сменя.

Председателите на щатските съдилища се назначават от председателя на ВС, но той се подпомага от щатския администратор и съвета на председателите, който включва 23-те председатели на

съдилища. Провеждат се изслушвания и се събира множество поверителна информация, допитва се до мнението на множество лица. При висока натовареност в един щатски съд , проблемът временно се решава чрез привличане на пенсиониран съдия, но ако има трайно увеличаване на натовареността – прави се искане за откриване нова щатна бройка за съдия. Наскоро е открита нова щатна бройка за съдия, което е успех, тъй като щата на един съдия струва около 500 хил. долара годишно.

Щатският съдебен администратор организира изследване на натовареността на съдиите – събира се подробна информация за всички дела. Има единна информационна система във всички щатски съдилища и чрез нея се броят делата и отчита времето за разглеждането им. Ползват услугите и на НЦЩС. Периодично съдиите и служителите отделят време за реално отчитане на отделяното време за решаване на делото. Периодичността на изследването е различна. Обикновено на 4-5 години се правят тези изследвания. I-инст.съдилища се разделят по цена на иска – и изследването за времето се прави отделно за различните съдилища. Направено е проучване за времето и на апелативните съдилища и в резултат са отпуснали 6 нови щата за апелативни съдии. Решението за откриване на нови щатни бройки за съдии се взема от Председателя на ВС, който е и ръководител на съдебната система на щатските съдилища. Бюджетът на щатската съдебна система се приема от Щатския конгрес и е в размер на 349 милиона долара.

Голямата част от бюджета отива за заплащане на трудовите възнаграждения на съдиите и помощния персонал /около 4000 съдебни служители/. Работи се по различни програми и инициативи, които също изискват финансиране. Сформира се група, в която влизат съдии, служители на съдилищата, на пробационните служби. Тя се събира през август и пред нея се представят искания за целеви проекти. Групата подрежда проектите по приоритети, гласува и ги обявява по списък за финансиране. Председателят на ВС и щатският администратор са част от група, която определя приоритети за развитие на съдебната система. В зависимост от приоритетите се разпределя и финансирането по проектите, така че да не влезе в преразход на определения бюджет. Има възможност да се иска допълнителен бюджет, който е до 6-7 % от първоначално

определения бюджет. Проектът – бюджетът се анализира от сенатори и конгресмени от щатския законодателен орган. Председателят на ВС води разговори с тях преди приемане на бюджета. В законодателния орган има служител, който работи в сътрудничество със служител на ВС. Провежда се изслушване в Конгреса, на което присъстват председателят на ВС и щатския съдебен администратор, като представители на цялата съдебна власт на щата. Законодателният орган одобрява бюджета и след това проекта отива при губернатора на щата, който има последната дума. В момента проекта е при губернатора и той ще влезе в сила през юли. Новата бюджетна процедура за 2016-2017 започва през август 2015 г.

Комисия по назначенията на щата се състои от юристи и неюристи, представители на двете основни партии. Комисията по номинациите се председателства от съдия, който няма право на глас. Комисията провежда изслушвания на кандидатите, събира информация и прави класиране на първите трима. Губернаторът избира измежду предложените съдии, но не излага мотиви. При повишение се преминава през същата процедура пред комисията. За първоначално назначение като съдия, кандидатът трябва да има поне 5 години практика като адвокат. За повишаването няма изисквания записани в закона. За председател се избира човек, който има лидерски качества и има поглед върху съдилищата в целия щат, а не е фокусиран върху дребните проблеми.

Новоназначените председатели преминават специално обучение по лидерски умения. Разработен е метод на самооценка на работата, в резултат на дадена оценка от всички възможни групи лица – служители, съдии, адвокати и т.н. Оценяват се качествата на председателите, така че да могат да бъдат лидери на администрирането на съдилищата. В групите по обучение на председатели се включват и други служители, така че председателят да може да придобие навици в общуването и да придобие специфични умения – например как да съобщи на служител, че следва да бъде уволнен. Обучението на съдебни администратори се извършва на много нива, но основно от НЦЩС и други организации.

Политическата намеса в дейността на съдилищата не е проблем, тъй като не се среща в груб вариант. Политиците могат да изказват мнение по определени важни според тях въпроси и приоритети в развитието на

съдебната власт. Колорадо е известен като "пурния щат" – има паритет на демократи и републиканци. Политиката на федерално ниво не засяга пряко щатската съдебна система. В момента на щатско ниво има баланс на политическите сили – превес на демократи в Конгреса и на републиканците в Сената.

В Колорадо съдът не обяснява решенията си, ако има неразбиране на съдебните решения, съдиите не ги коментират. Имат двама служители за връзки с медиите. Съдиите пазят своята независимост и неутралност, и затова не коментират решенията си.

Основната задача на съдиите е да повишават качеството на правосъдието и участието в други дейности, не бива да застрашава тази им основна роля. Участието в благотворителни организации и дейности е допустимо, но от името на съдии не е допустимо да се събират парични средства.

Обучителната зала е реализирана по инициатива на група съдии, ръководена от съдията Райс. Групата се е събирала около две години и сама е измислила какво да съдържат материалите на образователния център за деца.

В съдебната палата на Колорадо са се опитали да вплетат взаимодействието между трите власти, дори визуално, като новата сграда осигурява видимост между сградите на трите власти – изпълнителната власт в лицето на губернатора, законодателната власт, представлява от Конгреса и съдебната власт. Съдиите от Колорадо разбират професията като призвание, а не като работа и всеки един от тях иска да върне на обществото това, което е получил.

Имат 119 служители на ИТ службата, които поддържат информационната система на щатските съдилища. Освен ИТ специалисти там работят и специалисти по съдебна администрация, които разбират от съдебната дейност. Те работят в тясна връзка с ИТ специалистите в отделните съдилища. В щата има въведена единна автоматизирана система за управление на делата. Тази система има възможност и за публичен достъп от страна на гражданите. Подават се електронно искове по граждански дела, а в 6 района на щата се подават и по наказателни

книжа в електронна форма. Прокурорите също имат възможност да подават книгата си в електронна форма. В скоро време и по наказателните дела ще има пълна електронизация на делата. Съществува електронна връзка между съдилищата и изпълнителните и пробационни служби. Има възможност за електронен обмен на данни между съдилищата и службите за непълнолетни правонарушители. Cases management system брои делата автоматично, включително броя на страниците по делата и други елементи за правна и фактическа сложност на делата. Публичният достъп до системата се финансира и от таксите, плащани от адвокатските съвети.

Всеки съд самостоятелно решава дали да публикува решенията си, но Върховният съд публикува всичките си съдебни актове.

Брой на съдиите в щата Колорадо: общо 323 щатски съдии, от тях – 180 първоинстанционни, 22 апелативни съдии, 7 върховни съдии, 70 мирови съдии. Годишно делата в щата са 750 000.

8. ОЦЕНКА НА ПРЕДСТАВЯНЕТО/РАБОТАТА НА СЪДИИТЕ

21 април, Служба на Колорадо за атестиране на съдии, Кент Джей Уегнър, изпълнителен директор

Colorado Office of Judicial Performance Evaluation

Mr Kent Wagner, Executive Director

Цели на срещата – обзор на процеса и тенденциите в областта на оценката на дейността на съдиите в щата Колорадо.

Моделът на щата Колорадо – подбор на съдиите въз основа на техните качества. В Колорадо също има местни комисии за атестиране на съдиите, които работят в колаборация с Комисията по оценка.

От 1876 г. до 1966 г. съдиите са били избирани от гражданите, което предизвиква множество въпроси и възражения за финансирането на кампаниите за избор на съдии и т.н.

През 1966 г. се прави реформа, промени в Конституцията – комисия прави подбор и прави предложение до губернатора. Гражданите имат право на глас, като правят избор дали съдията да запази поста си. Това е компромисното решение, при което се отчита мнението на гражданите и се запазва независимостта на съдиите.

Атестирането цели да даде информация на гражданите и на съдиите относно данните за качеството на работата им.

Комисията по номинации прави подбор на кандидатите за свободна длъжност за съдия и прави предложения за максимум три лица до губернатора, който назначава един от тях в срок до 15 дни. Ако губернаторът не направи това, Председателят на ВС назначава един от тримата. Имало е такъв случай за съдия в отдалечен селски район в I инст. съд.

Във всеки от 22 съдебни района има комисия по назначения, има и една щатска комисия. Щатската комисия разглежда кандидатурите за апелативен и върховен съд. Местните комисии разглеждат кандидатурите за I инст. съд. Мнозинството от членовете на комисиите не са юристи. Те се назначават от губернатора. Юристите се назначават със съгласие между председателя на ВС, главния прокурор и губернатора. В комисиите се стремят да има баланс на политическите сили, поне на хартия, въпреки че гражданите не им вярват винаги.

След пет години работа като юрист лицето може да се кандидатира за съдия, трябва да живее в този район и да има право да гласува. Ако общината е много малка се допуска кандидатът да не е юрист – в Колорадо има 7 мирови съдии, които не са юристи. Трудно е да се намерят съдии за слабо натоварените съдилища, поради което се назначават мирови съдии, които решават дребни спорове. **Счита се, че малките съдилища определят идентичността на селищата и затова се търсят способности за запазване на малките съдилища за решаване на дребни спорове.**

Съдебните райони се определят от законодателния орган по предложение на председателя на ВС.

Комисиите по номинациите правят подробна оценка на качествата, като събират подробна информация и я подлагат на задълбочен анализ.

Член на комисията, определен от Председателя на ВС проучва професионалните качества на кандидатите; проверява етичните качества, характера и емоционалността на кандидатите. Адвокатските колегии правят задълбочено проучване на кандидатите и дават заключение. В рамките на събеседването и процедурата трябва да се даде отговор дали кандидатите са достатъчно квалифицирани и кой е най-подготвен да заеме длъжността.

Проверка за характера и емоционалността – имената на кандидатите не се обявяват публично, така резултатите от проверките да не уронят достойнството им. Важното е при подбора да се определят юристите, които имат желание да станат съдии. Повечето от кандидатите имат богат опит като практикуващи юристи – повечето адвокати, прокурори, публични защитници, семейни защитници.

След назначаването и натрупване на 2 години стаж, съдията се явява на избори за одобрение от избирателите. Между 37-40% е активността на избирателите при тези избори. В бюлетината въпросът е зададен просто – трябва ли съдията да остане на длъжността си или не. От комисията по оценка предоставят резултатите от атестирането на съдията, но всичко зависи от волята на избирателите.

През 2015г. е имало избори за промяна в Конституцията, за избор на сенатор и 146 съдии са били предложени за одобрение. Само един от тях не е бил одобрен. Неизбраният съдия е преминал през атестация и комисията е дала отрицателна оценка, поради пропуски в правните му познания и поведението в залата – с 6 на 4 гласа комисията е дала мнение за непродължаване на мандата. Един гражданин е изразил негативно мнение. Имало е кампания за отстраняване на съдията, създадено е бил специален сайт и т.н. Този съдия е работил в малък провинциален град, и е загубил с 300 гласа.

Общо в 17 щати се правят оценки и атестации за съдии. Системите са различни. В 6 щата комисиите по оценка имат задължение да предоставят информация на избирателите и на самия съдия. Предоставя се

информация на различни субекти в различните щати. Съществува противоречие между целта за прозрачност и опазване на независимостта и репутацията на съдията.

В Колорадо системите за оценка на работата на съдиите съществуват от преди 25 години. В Аляска за първи път са въвели системата за оценка. Критериите, които се прилагат са от 1985 г. АВА първоначално е определила системата за оценка, като за целта са били привлечени изследователи в областта на правото и юристи, които да разработят тези критерии. През 1988 г. е гласуван нарочен закон за създаване на комисията за оценка и са приети критериите.

Комисията е приела подробни правила за извършване на оценката. Доколкото критериите са в Закона, изменението им е по-трудно и практически те не са променяни от 1985 г. Във всеки съдебен окръг има по една комисия. Има щати, в които комисията в целия щат е само една. В Колорадо има 22 комисии плюс една щатска. Щатската комисия определя правилата за оценка, но местните комисии са относително независими и самостоятелни.

В комисииите членуват 10 члена – 4 юристи и 6 неюристи. Назначават се от губернатора, председателя на ВС и представители на Сената и Конгреса.

Мандатът на членовете на комисията е 4 години с право на повторен мандат. Действащи съдии не могат да участват в тези комисии. Членове са само пенсионирани съдии.

Критериите за оценка са: почтеност, интегритет, правни познания, комуникативни умения, поведение в съда, административно поведение. Има както обективни критерии, така и субективен елемент. Критериите са ревизирани през 2005 г. – насочени са към поведението на съдията, с цел да се оцени поведението му в съдебна зала и то на обективна основа. При изследване на почтеността се проверява дали съдията се среща неофициално със страните по делата и т.н.

Друга група критерии са справянето с работата – управление на делата, натовареност на съдията. Събират се обективни данни от

съдилищата за работата на съдията, освен информацията от гражданите. Комисията се стреми да съобразява критериите с промяната в условията на работа.

Съществуват различни (допълнителни) критерии за съдиите в специализираните съдилища, апелативните съдилища. При апелативните съдии е от значение общуването с останалите съдии, писмената работа и проучването на прецеденти и практика. При оценката на въззивните съдии също се използват допълнителни критерии.

В щата Илинойс атестирането има за цел само подобряване на съдийската работа. Критериите в Илинойс са разработени от НЦЩС / стр. 10 – 11 от презентацията/.

Елементи на процесуалната безпристрастност – основава се на теориите на проф. Том Тайлор, който изследва защо хората се подчиняват на заповеди. Четирите изведени от него принципи се използват и при оценка на съдиите в съдебна зала. Тези критерии се използват от неюрисите при оценка на съдията в залата – неутралност, уважение, възможност за изслушване, доверие – Том Тейлър „Процесуалната справедливост в съдилищата“.

Дали съдията изслушва, дали поглежда страните, контакта с очи и т.н. елементи, които са лесни за съблюдаване от неюрисите. Дали се дава възможност да се чуе гласа на страните. Тук не става въпрос за процесуалния резултат, а за това дали страната е получила необходимото уважение.

Доверието в съдията – трудно се измерва. Примерен показател за наличието на доверие е дали тава ясно на гражданите каква е била следващата стъпка, която съдията трябва да предприеме. Например ако обвиняемият е бил осъден на пробация, той трябва да разбере какво следва следва от това, а не да бъде изненадан от резултата от процеса срещу него. Хората, които считат, че делото им е решено справедливо, не се обръщат след това към съда, намалява и процентът на рецидив.

В комисията изготвят скала за оценяване, така че да ограничат критериите за оценяване и да се получи фокусиране върху работата на съдията.

В САЩ набира скорост процесът за оценка на работата на съдията и стремежът да се усъвършенства този процес.¹

Процедура за оценяване: В местните комисии се набират доброволци. В годината на избор на съдията се прави подробна оценка² - събира се информация от съдебните заседатели, от адвокатите, от служителите. Изисква се много подробна информация – изпращат се годишно около 300 000 въпросника, наема се външна изследователска фирма за техническа обработка. Около половината въпросници се попълват онлайн. Всеки респондент получава персонален код. Адвокатите се питат само за съдиите, при които са се явявали. В Колорадо атестирането се извършва чрез допитване до много групи лица – до обвиняемите, до страните по делата и т.н. Не всички попълват въпросниците, затова се изпращат толкова много. На неюристите въпросниците се изпращат на хартия. Проучванията са скъпи, но се събира много богата и ценна информация. Цената на договора за изследователската фирма за 2 години е 650 000 долара. Правят се и междинни проучвания в средата на мандата на всеки съдия. Съдиите се атестират през година в първа инстанция; във втора инстанция на три години; апелативните съдии се назначават за осем години и се атестират три пъти.

Докладът от атестацията се изпраща до председателя на съда и до щатската комисия. Ако комисията установи влошаване в качеството на работа на съдията, тя кани съдията на среща и изслушване. Комисията иска съдията да разбере, че е наблюдаван. Комисиите могат да дадат препоръки за включването му в програма за обучение. От комисията ще разговарят с председателя на съда, изготвя се план за помощ на съдията. Съдиите са независими и затова чрез убеждение те трябва да разберат, че

¹ В писмената презентация подробно са представени отделните критерии за оценяване на съдията

² Стр. 11 от писмената презентация

имат проблем и трябва да го разрешат и със собствени усилия. От комисията полагат усилия съдиите да се развиват. Понякога съдиите изразяват недоволство от комисията, възприемат я като наказателен орган и често се отнасят с недоверие към резултатите от допитването, смятайки че са злоупотребени от недоволни страни. В САЩ нямат система за повишения, ако съдията иска да бъде повишен, се явява на конкурс за длъжността, наред с другите външни кандидати- несъдии. Опитът като съдия все пак се отчита при оценката за пригодност за длъжността.

Оценките на всеки съдия се сравняват с резултатите на останалите съдии. Тези доклади се публикуват в годините на избори за преназначаване. Това е посочено и в атестацията на съдия Габриел, приложена в материалите. Има разработена методология за средните данни за дейността на съдията по нива – има петстепенна скала за оценка – във въпросниците се дава буквено оценяване. Ако съдията е получил оценка над 3 по всеки критерий – той трябва да получи препоръка за оставане на длъжността.

Атестирането е насочено не само към подобряване на работата на съдията, но и към информиране на обществото, което трябва да гласува за одобрение на съдията. При констатиране на недостатъци в дейността на съдията, от Комисията по оценка дори неформално се опитват да помогнат чрез обучение, назначаване на съдия-ментор. В рамките на системата се организират обучения, които съдията също може да използва за подобряване на дейността. По правило тежестта на всички критерии е еднаква, но на практика не е точно така. При атестирането се взимат предвид резултатите от проучването, всеки съдия се самооценява със специален въпросник, резултатите от проучване на доброволци, членовете на комисията се срещат с главния прокурор и началника на службата за служебни защитници; съдията представя три решения или съдебни акта, ако някои от тези актове са отменени, трябва да се предоставят и актовете на горната инстанция.

В Колорадо не се отчита броя на отменените актове при атестиране на работата на съдията.

Отчитат се правните познания, включително и от резултатите от обжалването на актовете.

Работата на комисията приключва с Доклад от 500 думи, който включва 4 абзаца – препоръка за запазване на длъжността, биографична информация, използваните методи за оценка и правно описание на работата.³

Съдиите обръщат внимание на оценките и следят дейността на Комисията по атестиране. Съдията може сам да се оттегли при негативна оценка за работата си. Има такива случаи.

Комисията изготвя оценка и доклад в чернова. Съдията прочита черновата и дава мнение. Комисията може да направи допълнителни проучвания и решава дали да направи корекции в 10-дневен срок. След окончателния доклад съдията има 45 дни да реши дали да се кандидатира отново. Ако реши да се кандидатира, целият доклад се публикува. В черновата се съдържат дословните коментари от въпросниците, които след това се премахват в окончателния доклад.

Комисията по оценка е независим орган, който няма пряко отношение към назначенията. Разделението на компетенциите е добро решение, тъй като самостоятелността, независимостта на комисията води до нейната безпристрастност..

Целта на оценяването е съдиите да подобрят качеството на работата си, а това се отразява и на доверието на гражданите в правосъдието.

Системата за оценка има политически и неполитически момент и все още се дискутира какъв трябва да е балансът и коя от двете насоки следва да има приоритет. Все повече, обаче се разраства неодобрението към прекия избор на съдиите от гражданите. Много по-често жените получават негативни оценки от мъжете, но не е ясна причината за това.

На съдийската длъжност се гледа като на служба в полза на обществото, затова съдиите са юристи с кариера, които са решили да

³ стр. 20-21 от презентацията

дадат приноса си за другите. Затова те не търсят съдебна кариера, повишение, награди и т.н. Не се интересуват толкова от оценките.

9. КОМИСИЯ НА КОЛОРАДО ЗА СЪДЕБНА ДИСЦИПЛИНА

COLORADO COMMISSION ON JUDICIAL DISCIPLINE

УИЛЯМ ДЖ. КЕМБЪЛ, ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР

MR WILLIAM J. CAMPBELL, EXECUTIVE DIRECTOR

Комисията е създадена преди 50 години по силата на Конституцията на Колорадо. Компетентността на комисията е по отношение на всички съдии в Колорадо. Още при назначаването им съдиите преминават обучение по етика, а и след това и периодични обучения по етика. Всяка година се провежда годишна конференция на всички съдии през септември.

Комисията се състои от 10 членове – 4 се назначават от председателя на ВС (2 от I инст. съд и 2 от II инст. съд); губернаторът назначава 6 членове. Комисията работи по правила, които включват нарушенията и предвидените процедури за налагане на дисциплинарни наказания.

Всеки може да сезира комисията – страни, медии, други съдии, граждани, а дори и самият засегнат съдия. **Ако има проверима информация може да се сезира комисията и с анонимни сигнали.**

В кодекса за етично поведение на съдиите има 4 постулата. Всеки от тях съдържа няколко правила за етично поведение. Кодексът е приет от ВС на Колорадо. Публикуван е на сайта на Комисията. АВА са приели модел на Кодекс за етично поведение, но всеки щат приема свои етични правила.

- Във всичко, което прави съдията не трябва да нарушава закона. Напр. Ако съдията управлява автомобил в пияно състояние – това се разглежда от комисията. Правило 1.3 е злоупотреба със служебното положение от съдията – отивате при друг съдия и искате услуга от него. Напр. - не може да отидете при съдия и да

искате да напише препоръка за лице, което не познава. Но ако в съда има служител, който съдията познава, той може да даде препоръка.

- Съдията трябва да бъде във своята работа безпристрастен и справедлив. Правило 2.2. - съдията не трябва да притиска страните. Правило 2.4. Съдията не трябва да се поддава на външно влияние – критика от медии, приятели или семейство.

Най-честите оплаквания са по правило 2.5. – съдиите често бавят решаването на делата. Според Комисията съдията трябва да изготви решението си между 30 и 60 дни след приключване на пренията по делото. Председателя на ВС е и административен ръководител на всички съдилища в Колорадо. При гражданските съдии, не повече от 20% от делата могат да се разглеждат над 18 месеца, при наказателните дела този % е 10%. 18 месеца е срокът за приключване на целия процес. Всяко дело е различно по сложност, така че във всеки момент може да се направи справка за висящите дела на съдията и колко време продължава производството по тях.

Правило 2.8. – за дължимото поведението на съдията в залата – уважение към страните.

Правило 2.9. – забранени са срещи на съдията с адвоката на едната страна, без другата страна да знае.

Правило 2.10. Съдиите не трябва да коментират делата си.

Правило 2.11. Правилата за отводите – в гражданските дела има изрични правила за отводи, но в наказателните дела няма изрично записани правила.

Ако има оплакване в комисията – комисията следи дали съдията е обявил мотивите си за отвод или за отказ от отвод.

Правило 2.13. съдиите нямат право да назначават служители на непотиски (роднински) основания.

Правило 2.14. Съдиите са длъжни до докладват за физическо или умствено неразположение на колега съдии или адвокат. **Съдиите са длъжни да уведомяват комисията и за неетично поведение на други съдии.**

Правило 2.16. съдиите са длъжни да съдействат на дисциплинарното производство.

Съгласно Указание на председателя на ВС № 08.06. са приети правила за назначаване на служителите – забранен е сексуалния тормоз, ограничения за ползване на фейсбук и социални мрежи.

При интимна връзка между съдия и служител – няма изискване за обявяване, но не трябва да се нарушават етичните правила.

Брачна връзка между съдия и адвокат – може да бъде само причина за отвод по конкретно дело.

- **Личният живот и поведение на съдията.**

Председателят на ВС насърчава съдиите да бъдат активни участници в живота на общността. Съдията може да бъде полезен член на всяка комисия, която трябва да реши обществен проблем, може да бъде член на сдружения в обществена полза. Той обаче, не трябва да става причина за водене на дела. Например в малко планинско градче в Колорадо един съдия е бил член на настоятелството на театрална труппа. Собственикът на сградата е решил да изгони труппата. Съдията не си е представял, че трябва да решава спора между собственика и труппата. В Колорадо има 56 пенсионирани съдии, които могат да изпълняват при нужда съдийски функции. В този случай спора между труппата и собственика на сградата е решен от пенсиониран съдия.

Съдиите могат да се явят пред законодателен орган като експерти при приемане на нови законопроекта. В Колорадо има специално законодателство за опазване на водите.

Съдията може да приеме назначение в орган, само ако е свързан със съдебната власт, но не и назначение в органи на други власти.

Съдии участват в комисии по назначаване на съдии и други. Според правило 3.5. съдиите не могат да използват служебна информация за лични цели.

Съдиите не могат да членуват в организации, които дискриминират другите хора по някакъв признак.

Няма забрана съдиите да членуват в масонска ложа, но би трябвало да има обявяване на принадлежността към ложи и други подобни организации. Комисията не е разглеждала такива случаи. Съдията не може да бъде изпълнител на завещание, не може да работи като медиатор или арбитър. Съдията не може да

практикува като адвокат. В няколко малки градове на Колорадо адвокати изпълняват съдийски функции в други населени места, различни от тези, в които адвокатстват.

Има директива на Председателя на ВС № 07-01, за ограничаване използването на съдебните ресурси за лични цели – например съдията не може да използва за лични цели служебен телефон, факс, копирна машина и др.

В щата Пенсилвания е имало случай на съдия, който е бил временно отстранен за ползване на съдебни имущество за лични нужди. Този съдия е притежавал 11 апартамента и неговият секретар се е занимавал с поддръжката и отдаването под наем на тези апартаменти и то в работно време.

- Съдиите нямат право да имат политическа активност, освен във времето, когато се явяват за потвърждение на назначението. Съдията може да бъде член на партия или да гласува за нея, но няма право да участва в кампании или да дава дарения на партиите. Съпругите на съдиите също не могат да правя дарения и да развиват политическа дейност.

Всички дисциплинарни производства са поверителни. Така се насърчава откровеността на съдиите, но и се цели да се запази интегритета на съдебната власт. Има изключения от това правило за поверителност.

Ежегодно се изготвя доклад на Комисията за дейността ѝ и за водените дисциплинарни производства. Не се сочат имена на съдиите и съда, в който работят. Единствено ако става въпрос за тежко нарушение – тогава се оповестяват и конкретни данни.

Процедурата протича в четири фази.

Първа фаза - прави се проверка на оплакванията в получената жалба, има ли конкретни факти за нарушение или просто се изразява недоволство от решението на съдията. Няма срокове за образуване на производството, но съдията не трябва да е пенсиониран или една година след пенсионирането. Проблем е ако съдията напусне доброволно и след това отново постъпи на работа – той трябва да обяви фактите. Около 80% от жалбите нямат отношение към съдебната етика. В тези случаи съдиите не

се уведомяват за тези жалби. Трябва да се обясни на жалбоподателя защо неговата жалба е недопустима. Годишно се получават 170--180 жалби и 30-40 от тях подлежат на разглеждане.

Съдията се уведомява за постъпила допустима жалба. Уведомява се и жалбоподателя.

Примери:

- Оплаквания, че съдиите са пристрастни или дискриминират. Има случаи, в които съдията е написал нещо в мейл, в който е нарушил добрия тон и това е станало достояние на много хора;
- Оплаквания за съдии, които не спазват графика си и бавят делата си;
- Оплаквания за съдии, които контактуват със страните извън съдебната зала. Неуместни лични връзки между съдия, съдебен заседател, прокурор, които не винаги са романтични. Има ограничения съдията да не може да гледа дела, в които участват адвокати от неговата бивша кантора. Ограниченията са за 1 година. Бивш прокурор не може 6 месеца да бъде наказателен съдия.
- Фейсбук приятел се яви като свидетел или страна по делото – препоръката на АВА е съдията да няма фейсбук и да избягва такива контакти;
- Трябва също да се избягва всякаква политическа дейност;
- За последните 2 години има два случая, в които съдиите са изпратили без основание лица в затвора за неуважение на съда. Това е и нарушение на етичните правила. В повечето случаи се налага като наказание порицание от комисията, а при тежки случаи и освобождаване на съдията от ВС.

Втората фаза - след проверка на допустимостта на жалбата се уведомява съдията и изискват обяснения от него. Събират се всякакви доказателства – писмени, свидетелски показания, видеоматериали и други записи. Комисията взема своите решения с мнозинство, като докладчикът по жалбата не участва в гласуването. Провежда се диалог, от който имат полза всички. Съдиите имат добро отношение към Комисията и сътрудничат на

производството. Повечето дисциплинарни мерки са конструктивни и целят подпомагане на съдията, така че дисциплинарното производство да не се превърне в политически и медиен цирк.

Трета фаза – решаване на случая. Жалбата може да се отхвърли като неоснователна, но може тя и да се отхвърли, но да съществуват съмнения за нещо нередно, тогава процедурата играе ролята на предупреждение. В някои случаи вместо дисциплинарни мерки се предлагат включване в допълнително обучение, професионални консултации, медицинско лечение или периодично наблюдение на работата на съдията. Ако тези мерки дадат резултат се налагат дисциплинарни мерки – порицание, мъмрене или забележка. Може да се приложи и комбинация от мерки. Изготвят се тримесечни доклади за изпълнение на наложената предупредителна мярка. Уведомява се съдията за наложеното наказание, но информацията остава поверителна. Подалият жалбата също бива уведомен. Но никой не може да забрани на жалбоподателя да говори, защото все пак трябва да се съблюдава свободата на словото.

Председателя на ВС поставя изисквания съдиите да извършват своевременно своята дейност. За това следи председателят на ВС и председателят на съответния съд. На всеки три месеца съдията прави доклади, които сами по себе си имат дисциплиниращ ефект.

В повечето случаи при налагане на дисциплинарни наказания не са разгласяват случаите.

При тежки нарушения – се прави искане от Комисията до ВС за отстраняване на съдията от длъжност докато трае производството. По време на отстраняването съдията получава възнаграждението си.

ВС отстранява съдията при излагане на **сериозни мотиви**. Съдията има право да подаде възражение против отстраняването си. Отстраняването се огласява, без да се оповестяват подробности за нарушението. След като се открие дисциплинарно производство, на съдията се назначава защитник

от специалната колегия на адвокатурата. След това ВС определя състав за разглеждане на производство – трима пенсионирани съдии. Този тричленен състав се произнася със заключения по фактите, може да се постигне и споразумение, ако съдията признае вината си, като се определя някакво наказание. След като се внесе предложението за дисциплинарно наказание забраната за разгласяване на фактите отпада. Комисията внася предложение за дисциплинарно наказание въз основа на заключението на тричленния състав. ВС може да пристъпи към процедура за отстраняване на съдията. Ако се окаже, че поведението на съдията се дължи на физически или умствени проблеми, той може да се пенсионира и да получи всички полагащи се възнаграждения и пенсия. Друга форма на наказание е обществено порицание – налага се в публичен процес от ВС. ВС може да наложи и комбинация от тези три предвидени наказания. Подобни производства са изключителна рядкост – за 50 години има около 30 такива производства.

Действия за подобряване на дейността на комисията: през 2012 г. е проведено мащабно изследване за съдиите, които имат намалена трудоспособност поради физически или ментални недостатъци. През 2014 г. са изменени правилата за официалното дисциплинарно производство. Имат сигурна система за електронна комуникация, която гарантира поверителност. От няколко години Комисията има официален уеб сайт. Тъй като много от жалбите са за забавени съдебни актове, изпълнителният директор има пълномощия да уведомява веднага съдиите. Въведена е възможност за електронно подаване на жалби.

Препоръчват на съдиите програма за обучение и професионална помощ, когато имат установени проблеми в работата.

Всяка година публикуват годишни доклади – имат 2000 уникални посещения на сайта на година и около 400 обаждания по телефона. Имат постоянен брой на жалбите – 170-180 годишно, независимо от промяната в начина на сезиране на Комисията. В годишния доклад не се сочат имена на съдии и конкретни случаи, а се обобщават казусите.

Дисциплинарни наказания през 2014 г:

Съдия е порицан за политическа дейност; порицали са съдия за неоснователно обвинение на страна за неуважение на съда; порицан е съдия, който е коментирал пред прокурор дело на друг прокурор, чието внасяне в съда е предстояло; съдия е подал оставка, защото е установено тежко заболяване, което преди не е било известно; съдия е разглеждал дело за дребен имуществен спор, и тъй като е бързал е проявил неуважително и грубо отношение към страните; съдия е включен в програма за управление на времето и това е имало успех; съдийка е подала оставка, защото забавянето на делата се е дължало на тежко заболяване; порицан е съдия за това, че не е оповестил факта, че неговият брат е бил някога изпълнителен директор на компания, страна по дело; порицан е съдия, който 12 месеца не е одобрил арбитражно споразумение; съдия е подал оставка, защото е имал грубо отношение към адвокати жени. Съдия е порицан публично, тъй като поръчал по каталог скъпо бельо, накарал съдебните помощници да отворят пакетите; имал е бизнес с антики, като за целта е ползвал служителите на съда, също неофициално се е срещнал с бивш съдебен помощник, чието брат е имал дело, което е предстояло да разглежда; водил е разговори поотделно със страните по наказателно дело. Съдията е възразил, но в крайна сметка си е подал оставката.

Съдия е бил включен в програма за управление на дела и 5 месеца след това е преодолел проблема със забавените произнасяния.

В един от случаите е назначена независима експертиза за менталното състояние на съдията, като с него понастоящем работи терапевт и мярката дава резултат.

10. Програмата „Нашите съдилища”

**Презентация: Съдия Ричард Габриел, Апелативен съд на Колорадо,
22 април 2015 г.**

Our Courts Colorado Program

Judge Richard Gabriel

Кратки разяснения за компетентността на Апелативния съд на щата Колорадо:

Съдът се състои от 22 съдии и заседава само в тричленни състави. Втора инстанция е на окръжните съдилища. Решенията на АС подлежат на обжалване пред ВС. В АС нямат специализация – всички съдии гледат от всички видове дела.

Кратки биографични данни за съдия Габриел: Завършил е история в Йел, а след това право в университета щата Пенсилвания във Филаделфия. Бил адвокат в Ню Йорк, а след 1990 г. работи в голяма адвокатска кантора в Денвър. Работи в областта на търговското право и основно в областта на защита на авторските права и интелектуалната собственост. Съдия е от 2008 г.

В Денвър изпълняват няколко програми, една от тях е „Нашите съдилища“, другата е „Съдилища в общността“.

„Нашите съдилища“ работи от 2007 г. Съвместна инициатива е на адвокатската колегия, апелативния съд и „Съдебен институт на Денвър“, който е неправителствена организация, включваща адвокати, съдии и бизнесмени.

През 2007 г. е имало инициатива за намаляване на мандатите на съдиите. В резултат на тази обществена инициатива е установено, че гражданите не знаят много за съда и съдебната дейност. Така се е родила идеята за „Нашите съдилища“, чиято цел е основно предоставяне на обективна информация на гражданите за съда. Изнасят се множество лекции от съдии, разпространяват се брошури. Обучават се съдиите как да изнасят лекции и презентации.

Програма за информиране за дейността на щатските съдилища. Съдържа обща информация за трите власти, статистически данни за дейността на съдилищата и друга подобна информация. Целта на лекциите е и да са включи аудиторията. Обсъждат се казуси и житейски ситуации, така че да се разбере значението на съда и съдебния процес. Целта е хората да говорят за справедливостта като концепция, за честността и

почтеността на съдията, съдебните заседатели. Целта е да достигне до идеята за ролята на съда при решаване на спорове и конфликти. Абстрактните концепции за правосъдието се представят чрез нагледни и опростени казуси, така че гражданите сами да достигнат до определени изводи.

За отводите на съдията и основанията за това – Recusal- ако има разумни съмнения в безпристрастността на съдията. Съдията Габриел винаги си прави отвод по делата, по които се явяват адвокати от неговата бивша кантора. Отводите се представят с конкретни примери. Говори се и за дисциплинарните производства срещу съдиите и начините, по които гражданите могат да сезират Комисията по дисциплинарни производства. Представя се подбора на съдиите и участието на гражданите в този процес. Съдиите разказват за личните си истории, което по някакъв начин демистифицира процеса, и по този начин гражданите се убеждават, че съдиите са хора като всички останали. Презентират се атестациите на съдиите и се поставя акцент върху това, къде хората могат да получат информация. Въпреки че при избори за съдии в щата всеки гражданин получава по една синя книжка, в която има данни за съдиите, предварителното информиране винаги е полезно.

В дискусиите се обяснява и принципното положение, че съдилищата прилагат закона и са ограничени от закона, обясняват се и основните прецеденти; правораздавателния процес – инстанционността на процеса и естеството на дейността на инстанционните съдилища.

Едновременно с това се разяснява и възможността гражданите да влияят върху дейността на съда, поради което трябва да се информират за правата си и за тези си възможности.

Разискват се конкретни казуси като гражданите се поставят на мястото на съдията и се търсят целите на правосъдието, тъй като обсъждането на абстрактни концепции не винаги е полезно и не може да доведе до включване на гражданите в дискусиата. Обясняват се основните елементи на гражданската процедура – размяната на книжа, призоваването и т.н. Разясняват се възможностите за медиация и други начини за решаване на гражданските спорове. Повечето от делата

приключват с извънсъдебно споразумение – от приблизително 130 000 граждански дела годишно, само 300 дела се решават от съд със съдебни заседатели.

Дискутира се процесът със съдебни заседатели и от едноличен съдия; ролята на съдебните заседатели и съдията; доказателствата и тяхната същност; за това, че изявленията и аргументите на адвоката не са сами по себе си доказателства.

Обяснява се, че решението на съда подлежи на изпълнение, но пряко не може да доведе до плащане на търсеното обезщетение. Разяснява се и правото на обжалване. Съдиите участват в програмата доброволно, финансирането е минимално, участват адвокатските съвети и други доброволци.

Презентациите се изготвят от съдиите, обсъждат се от фокус групи, наема се професионален фасилитатор, който следи как реагират хората на представянето. Отчитат се удовлетвореността и забележките на участниците с цел подобряване на програмите. Фасилитаторите избират на случаен принцип доброволци, които да участват в представянето, така че да има представителност на участниците. За всяка презентация се събира веднъж една фокус група. Такава фокус група е правена за темата за фалитите, която е изглеждала абстрактна и скучна и затова са искали да я тестват пред фокус група. Информацията за лекциите се разпространява устно, не се прави реклама, участват и адвокатските съвети. Първоначално е използвана и аудиторията на Ротари клуб.

Преди дни е проведена среща на изпълнителната комисия на програмата за обсъждане, включително и с маркетинг консултант, как програмата да достигне до повече хора, включително и необразовани. В момента развиват програми за обучение пред испаноговорящи емигранти, които се подготвят да станат американски граждани.

Разработени са осем програми по различни теми. Съдиите трябва да се обучат как да изнасят лекции, как да отговарят на неудобни въпроси, защо трябва да са подготвени да отговарят на провокации. Винаги в такива случаи съдията трябва да се връщат към основните принципи на

справедливостта. Съдилищата не са свършени и че те също се развиват и искат да отговорят на нуждите на хората.

От 2007 година са изнесени 500 лекции пред около 15 000 души. В края на всяка презентация молят аудиторията да попълни въпросник, с който тестват полезността на презентацията и какво са научили от срещата.

Опитали са да организират обучение за журналисти, така че да подобрят качеството на информацията. Участвали са представители на много и то на големите медии в страната.

Ежегодно се изготвя доклад, в който се описва дейността по програмата – колко презентации са изнесени, колко хора за присъствали, демографска картина на участниците, най-любима и най-нелюбима част от презентациите. Така се отчита обратната връзка на аудиторията.

11. Програма „Съдилища в общността”

Провеждат се изнесени процеси в училищата. Разглеждат едно гражданско и едно наказателно дело. Процесите са отворени и всеки може да присъства. Много местни лидери, кметове и др. присъстват на процесите. Процесите се превръщат в събития за общността и понякога присъстват по около 500 души. Няколко месеца преди процеса съдии и адвокати посещават училището и говорят с учителите, които да подготвят учениците какво да очакват от процесите. Двама адвокати доброволци, които подготвят гражданския и наказателния казус. Те не участват впоследствие в процесите. В деня на пледоариите страните и съдът пристигат в града, срещат се неофициално с учениците и след това се организира процеса в зала на училището. Прилагат се всички правила на процеса.

Избират се реални дела и се гледат пред публиката в училищата. Гледа се само въззивното дело пред апелативния съд, но вместо в съда, въззивното дело се гледа в училището. Провеждат и специален конкурс за симулирани процеси. Това е програма на адвокатските съвети. Двата правни факултета в Денвър също организират симулирани процеси, в които оценяващи са съдиите от апелативния съд.

След това се провежда обсъждане с учениците, на което те задават въпроси.

В рамките на дискусиата съдия Габриел говори за атестационната процедура и за собствената си атестационна форма, която беше коментирана на 21 април 2015 г. / вчерашната сесия:

Две са целите на атестацията – полза за съдията, за да разбере как се оценява работата му от гражданите и полза за гражданите, за да се информират за работата на съдията, при гласуване за задържането му.

Атестационните оценки не се обсъждат между съдиите, но при констатиране на проблем, председателят може да инициира такова обсъждане .

Съдия Габриел споделя, че преди време е имал конструктивна препоръка за намаляване на обема на мотивите на решенията си. Обичайният обем на решенията му е 8-9 страници, а по-дългите мотиви възлизали на около 16 страници. Сега се опитва да пише кратки изречения, избягва латинските изрази и не използва сложен език.

В САЩ се водят дебати дали има упадък в професионализма на съдиите и уважението към съда. Опитват се да учат хората и да ги образуват, за да имат уважение към съда.

Какво представлява професионализмът на юриста (съдията) ?

Какви са елементите, които съставляват това качество. АВА има комисия по професионализъм. Съдията Габриел е член на тази комисия. Скоро е създадена подкомисия за уточняване на понятието „професионализъм“. Това е начин на поведение, което отразява споделени ценности, които определят общата представа за морално поведение. Моралните ценности изискват от юристите да действат с компетентност, почтеност и да работят в интерес на общественото благо и на справедливостта. Поведение, което е морално, ценностно ориентирано и е дълг в полза на обществото.

Защо има упадък на професионализма. Има развитие на конкурентната среда и това подтиква юристите да имат непрофесионално

поведение. Медиите променят представата за добрия, почтен адвокат. Стимулират съдиите и юристите да бъдат непочтени и агресивни. Преди се е забранявало на адвокатите да се саморекламираат, но след решение на ВС се приема, че това противоречи на свободата на словото. Сега има агресивна рекламна кампания на някои адвокати. Нараства освен това броят на адвокатите и юристите.

В Колорадо е създадена от Председателя на ВС **комисия за професионалните стандарти**, която се ръководи от съдия Габриел. Преди няколко години са обявили месец октомври за месец на професионализма на юристите. Инициативата е под патронажа на председателя на ВС, председателя на местната АВА и деканите на двата правни факултета. В рамките на тази програма се организират лекции и други образователни форми. От подкомисията подготвят материали и доброволци лектори. Темата на миналогодишния месец е професионализмът на юристите в 21 век. Темата на месеца тази година ще бъде защо е важен професионализмът в професията на юриста. Образоват се самите съдии. Има много съдии, които няма да предприемат нищо ако един адвокат се държи лошо в съдебната зала. Дълг на съдията е да не се толерира подобно поведение на адвокатите.

Всяка година в Колорадо се организира съдийска конференция, в която участват всички 350 съдии. Обсъждат се различни теми. Съдия Габриел е говорил за това, че съдиите няма да пострадат при атестиране, ако се противопоставят на недобросъвестното поведение на адвокатите и страните по делата. Обсъждали са техники за справяне на съдиите с недобросъвестно поведение в съдебната зала.

Всеки съдия или адвокат е задължен да докладва за нарушение на етичните правила от друг колега.

Всеки един от 22 апелативни съдии отговаря за един от 22 съдебни района в Колорадо. Всеки съдия се е срещнал със съдиите, местната адвокатска колегия и другите местни общности. Целта е да се установи диалог. Съдиите да излязат от кабинетите си и да имат диалог с колегите си.

Проблеми с професионализма: Когато адвокатите не са етични в залата, съдията трябва да изчака да приключи делото и едва тогава да докладва на адвокатската колегия, иначе може да създаде основания за отвод. Преди време е имало случай, в който адвокатът е имал непрофесионално поведение в зала – не е бил добре подготвен. Съдията е сезирал адвокатската колегия и адвокатът е бил наказан. Как да се обърне внимание на някого, че се държи непрофесионално? Съдия Габриел го прави директно, но при спазване на добрите нрави и запазване на достойнството на човека.

Създаден е и филм с обучителна цел как не бива да се държат адвокатите.

12. Център за възстановително правосъдие в Колорадо, 14.00 часа

Служба за обществена безопасност на Колорадо

Colorado Department of Public Safety

**Meg Williams, Manager, Office of Adult and Juvenile Justice
Assistance**

12.1. Основната функция е да подпомагат местната общност.

Намаляване на рецидива, реинтеграция в обществото и възстановителното правосъдие.

Службата е под управлението на Губернатора и съчетава пожарна безопасност, разследване на наказателни случаи и др. дейности, свързани с обществената сигурност. Центърът за възстановително правосъдие се намира под административната опека на службата за безопасност.

В Колорадо имат строго разделение на младежкото правосъдие и правосъдието за възрастни.

Председателят на ВС е административен ръководител на пробационните служби. Съветът по възстановително правосъдие е

създаден по решение на Законодателния орган на Колорадо. В щата Колорадо има добри връзки между правителствените служби и неправителствените организации на общността. В момента Съветът предлага четири програми за непълнолетни и две програми за пълнолетни. Работят заедно с Прокуратурата. Имат 11 корекционни центъра на територията на щата с възможен престой до 2 години. Те следят за връзките между жертвите и извършителите и за комуникацията между тях. Предоставя се предварителна информация на жертвите, ако извършителят предстои да бъде освободен. Корекционните центрове за непълнолетни са част от социалните служби, тъй като подхода към непълнолетните е ненаказателен. Прокуратурата има отдел /център/ за възстановително правосъдие. Прокуратурата има политика за отклоняване на непълнолетните извършители от наказателното правосъдие. Пробацията може да бъде и наказание. Но когато лицето е осъдено на пробация се следи дали се реинтегрира. 75% от осъдените в САЩ получават пробационни мерки, а не наказание лишаване от свобода. Отделно от това има програми за непълнолетни и пълнолетни за отклоняване от наказателно правосъдие – мерки за поставяне под надзор.

В Центъра търсят начини за подобряване на наказателното правосъдие. Г-жа Уилямс също е член на Съвета за възстановително правосъдие.

Съветът за възстановително правосъдие е създаден през 2007 г. с приемане на специален закон. Съветът предоставя подкрепа и обучение за възстановителното правосъдие и съхранява информация за различните форми за подкрепа и обучение. Съветът има методическа и обучителна роля. Членове на Съвета са органите на корекционните центрове, прокуратурата, защитници на жертвите и социални центрове за реинтеграция.

Възстановителното правосъдие е начин за преодоляване и намаляване на рецидивизма. Статистиката показва, че след прилагане на възстановителни мерки само при 10% има рецидив на престъпно поведение. ВП засилва усещането за безопасност на общността. Според проучване/анкета 80-90% от участниците смятат, че ВП засилва усещането

за безопасност и удовлетвореност от правосъдието. ВП е набор от ценности, принципи и философия, а не само една програма:

Установяват се и се укрепват връзките и отношенията между всички страни, засегнати от престъплението. Укрепва се уважението между страните по случая. Извършителят обаче трябва да поеме отговорност за извършеното и да възстанови вредите от него. След процеса по ВП трябва да има реинтеграция и пълноценно връщане в общността.

Въпросите, които се задават в традиционното и възстановителното правосъдие /сравнение / – стр. 5 от презентацията:

При ВП се събират жертвата, извършителят, канят се представители на общността, за да се установи, че вредата от деянието е не само за жертвата, но и за цялата общност.

Служителите са обучени да контактуват с жертвите и извършителя. Те се срещат с двамата, за да установят какво се е случило и така да решат кое е препоръчителното решение в случая. Тримата участници, без участието на служителя, решават какво решение да вземат. Представителите на общността също преминават обучение, за да могат да изразят мнението на общността. Те могат да бъдат също лица, които разбират естеството на случилото или косвено са пострадали от деянието. Това са хора, които имат отношение към ВП и са доброволци. Всяка щатска програма се грижи за набиране на доброволци – обръщат се към църквата, училищата, към общността. Има един набор от доброволци, към които се обръщат в случая. На тези срещи могат да присъстват членове на семействата на жертвите и извършителя. В резултат се съставя писмено споразумение какво се задължава да направи извършителя. Има срокове и график за изпълнение. Ако тези действия се изпълнят в срок, не се предприема наказателно преследване.

В щата има програма за леките престъпления. В случай на кражба от магазин (напр. на CD или CD плейър) се събират извършителят, представител на магазина и членове на семейството на извършителя. По време на срещата търговецът говори за ефекта на кражбата за магазина, за служителите на магазина, за мерките за сигурност, които се вземат против кражбите. Представителят на общността говори колко скъпо е да се купува

музика и че той е следен и подозиран за кражба. Членовете на семейството се чувстват неудобно и се срамуват. Споразумението има за цел да подобри ситуацията в семейството на извършителя, той да прекарва повече време в семейството. Извършителят поема задължение да помага в социалните служби след училище, да се извини на собственика на магазина.

Системата на ВП не замества системата на правосъдие. Това е начин за отговор по различен начин на престъпленията, тъй като ЛС е скъпо и е неефективно, а извършителите могат да се реинтегрират ако осъзнаят, че са допуснали грешка.

12.2. Нормативната рамка на Възстановителното правосъдие в Колорадо:⁴

Нормативната рамка на ВП е в закона от 2007 . Тогава е създаден и Съветът за ВП. ВП се използва и за пълнолетните, но основно е насочено към непълнолетните. През 2011 г. законът е изменен в посока да се постигат по-добри резултати при ВП, по-широко прилагане на ВП. През 2013 г. се взема решение за отделяне на бюджетни средства за подпомагане на ВП. През 2014 г. със закон се разширява броят на престъпленията, за които може да се прилага ВП - стр. 11 от презентацията – извадки от НК, в който се подчертава важността на ВП; подходи - възстановяване на вредите, осъзнаване на грешката и установяване на връзки между жертва и престъпник. Двата подхода се прилагат заедно – отделно и в комбинация с наказание.

В Колорадо се прилага програма за борба с употребата на алкохол – непълнолетните не трябва да употребяват алкохол. При връчване на предупредителен протокол от полицията, се връчва и брошура, установяваща възможностите на ВП. По време на сесиите се говори за ефекта от употребата на алкохол, за системата за наказателното преследване; за ефектите от системата от ВП. На втората среща младият човек обяснява причините за употребата на алкохол и как не е съзнавал тежките последици от деянието. Младежът изготвя споразумение, в което

⁴ Стр. 10 от презентацията – цитат от закона за ВП в Колорадо

се съдържа пет мерки за възстановяване на вредите от употребата на алкохол. За 6 седмици време младежът трябва да изпълни условията, в този случай случаят няма да стигне до съда. Връзката се установява между полицията и общността. Полицаят е този, който връчва брошурата и той е този, който решава дали да предложи ВП. Полицаят познават общността и най-добре знаят дали ВП е подходящо в случая. Преценката може да бъде направена и от прокурора, но е важно полицейските служители да се научат да преценяват и да предлагат ВП.

При извършено престъпление – може да са повдигне обвинение и да се наложи мярка за неотклонение или да има насрочване в съда. След приключване на разследването прокуратурата решава дали внесе обвинителен акт. В прокуратурата има специален отдел за непълнолетните и те решават дали да отнесат случая до ВП. Около 25% от делата срещу непълнолетни отиват за ВП – на годишна база. Прокуратурата има правото да реши кои случаи да отнесе до ВП. Ако лицето успешно изпълни мерките, не се стига до наказателна отговорност. Пример – момче на 12 г. е правило химически опити и е направило голям пожар в училището. Ако се внесе ОА ще се бележи целия му живот. В Колорадо младежкото правосъдие е за лица от 10 до 17 години. Ако преди да завърши програмата, лицето извърши престъпление, то предава на съд – за старото и за новото престъпление. Основната цел на прокуратурата е да се обхванат извършителите, които вършат престъпление за първи път, така че да има превантивен ефект. В някои програми обхвата на програмата за ВП е съсредоточена върху извършителите на първо престъпление. ВП не се прилага за тежки престъпления – за сексуални престъпления и за такива свързани с домашно насилие. Елементи от ВП се прилагат и за някои по-тежките престъпления. За прокуратурата съществува широк кръг от престъпления, за които е приложимо ВП. На разположение са и множество процедури и програми. Към ВП лицето може да бъде насочено от полицията, от прокурора, от съдията, от пробационния служител, от затворнически служител. Самият извършител може също да инициира ВП. Трябва да има съгласие на жертвата и извършителя за ВП. Ролята на прокурора да следи за законността и сигурността на гражданите, се подпомага от ВП.

При престъпленията, които имат материални вреди акцентът е върху възстановяване им.

ВП е прекрасна възможност за жертвата да преодолее травмата от престъплението, което при традиционното правосъдие не е така възможно. В центъра на ВП е поставена жертвата. За непълнолетните това важи особено, защото те са чувствителни и изправянето им срещу жертвата има разтърсващ ефект.

12.3. Програми за ВП в Колорадо:

24 часа след пристигане на съобщението за извършено престъпление, прокурорите и служителите на службата решават дали да предложат ВП или да се предаде лицето на съд. Разговарят с лицето и също преценяват дали в случая са подходящи ВП мерки. Става дума обикновено за леки престъпления и имат свобода на преценка. Когато има извършено престъпление с насилие винаги жертвата трябва да даде съгласие за ВП. Това е условието за прилагане на ВП в тези случаи. Дали да се приложи ВП се решава след специална оценка на нуждите на извършителя и жертвата.

Програмата се обръща към службата, която предлага ВП и това се счита, че има отклоняване от НП. Трябва да се възстановят щетите от престъплението, за да се приложи ВП, но това не е абсолютно условие и зависи от случая. Отнасянето до ВП дори намалява разходите, тъй като пробационните служители получават по-малки заплати. При употреба на наркотици приложението на ВП също е възможно, но във всеки район има различна практика. ВП услуги се предлагат от НПО в общностите, които предлагат и други услуги. В много общности има специални НПО, които предлагат само ВП. Има случаи, в които НПО може да откаже приложение на мерки и тогава се предлагат други мерки или случаят се внася в съда.

12.4. ВП при пробацията

В пробационната служба се работи с извършителите на всички престъпления, без ограничения на тежестта. Целта е да се преодолеят вредите за жертвата и общността. Дори след осъждането съдията може да се обърне за прилагане на ВП, когато това е необходимо. ВП се използва

като част от пробацията. Те се стремят да променят модела на поведение на извършителя. Използват научен модел – 40 % от въздействието на мярката зависи от характера и личността на лицето, останалите 60% са тези върху които може да се влияе. В 30 % ефектът зависи от установяване на нови връзки с нови хора – доказано е от извършени емпирични проучвания. Търсят се хора от общността, които да установят граници на поведението на извършителя, така че да няма рецидив. 15 % е т.нар плацебо ефект, т.е вярата на извършителя, че мерките са подходящи и ще му попречат за извърши отново престъпление.

ВП разглежда моделите за антисоциално поведение и какво може да отключи това поведение и така да спре модела на престъпно мислене.

12.5. Поправителни центрове и домове – за осъдени непълнолетни лица.

Тук също се прилага съчетание на изправителни мерки и ВП мерки. Осъждането на ЛС не решава проблема, така че ВП може да е необходимо и при осъждане. Представят се услуги, които са насочени към лицата, които изтърпяват наказания за по-дълъг или по-кратък период. Предоставят също целодневно обучение за различни нужди – справяне с гнева, когнитивно-поведенческа терапия, справяне с наркотици и т.н. Имат континуум с услуги, които се предоставят на осъдения по време на наказанието и след това за интеграция, работа в и със семейството. Участието във ВП не води до намаляване на присъдата. По закон корекционният център /затвор за непълнолетни/ е длъжен да предлага ВП услуги, но работят с партньорски организации – около 42, които подпомагат интеграцията и връщането на извършителя в общността.

Важно е да има модел на промяна, това е основата на ВП. За да се случи промяна трябва да се осъзнае необходимостта от това и как тя да се случи. Да се предоставят знания и умения за постигане на промяната в поведението на извършителя.

Да се осигури необходимото ниво на контрол и подкрепа, на предлаганите услуги за ВП. В изправителните домове, ако възникне проблем, самото наказание на извършителя не решава проблема. ВП показва, че органите искат да работят с извършителя, а не срещу него.

Дава се възможност на извършителят сам да се справя с предизвикателствата на живота. Извършителят да преодолее срама от извършеното, а жертвата да преодолее травмата от извършеното.

12.6. Местата за лишаване от свобода за пълнолетни и за възможността за прилагане на ВП спрямо тях.

Програмата е за диалог между жертвата и извършителя, също и лице, което да подпомага този диалог. Целта на програмата е жертвата да получи отговори за това какво се е случило и то от извършителя на деянието. Жертвите са силно травмирани от случилото се и имат спомен за откъслечни елементи от случилото се, нямат цялата информация за случилото се. Това е възможност жертвата или негови близки да зададат на извършителя въпроси, за които не могат да намерят отговор от друг - какви са били последните думи на жертвата и т.н. Но това се прави по инициатива на жертвата. Може да се случи дори 15-20- години след престъплението. Жертвата подава молба до затвора за осигуряване на такава среща. Провеждат се много индивидуални сесии с жертвата и извършителя, които подготвят срещата и преценяват необходимостта от нея. Фасилитаторът подпомага този процес и цели да предотврати нанасянето на по-големи травми за жертвата. Жертвата контролира процеса и може да реши да прекъсне. Извършителят също доброволно решава дали да участва и това е възможност, която е уникална. Извършителят не получава облаги за това, напр. не му се следва намаляване на наказанието. Може да се достигне до пълна трансформация на участващите в срещата. Те разбират, че са човешки същества и че извършителят не е чудовище. Това има ефект не само върху жертвата, но и върху членовете на семейството и приятелите. Променя се начина, по който жертвата говори за престъплението.

Нарде с това много по-евтино е да се инвестира в програми за ВП отколкото в традиционното правосъдие. Лишаването от свобода на непълнолетно лице струва годишно 100 000 долара, а ВП - 12-25 000 годишно.

13. ГЛАВНА ПРОКУРАТУРА НА КОЛОРАДО, 23 АПРИЛ, ДЕНВЪР

Cynthia H. Coffman – Attorney General

13.1. Представяне на прокуратурата на щата Колорадо

В Главната прокуратура работят около 500 души, от които 280 са юристи, а останалите са технически персонал. Структурата на прокуратурата включва различни отдели – отдел за защита на потребителите; щатска служба за държавните изборни длъжности; отдел от прокурори, които представляват щатската съдебна система; отдел за бизнес и лицензиране; отдел за граждански иски – представляват щата Колорадо, когато отговаря по иски; отдел по опазване на околната среда – чистота на въздуха, водата и др.; отдел за наказателно преследване.

Прокурорската служба се структурира в 22-те съдебни района. Съществуват и специализирани прокуратури – за чужденци; за помощ и подкрепа на жертвите на престъпления; ръководи служители, които се занимават с противодействие на нелегалната употреба на марихуана. През 2002 г. е легализирана употребата на марихуана за медицински цели, през 2013 г. с вота на избирателите е легализирана употребата на марихуана за лична употреба. В прокуратурата има отдел по управление на щатска програма за подпомагане на социално слаби – прокуратурата следи за злоупотреби с щатските средства по тези програми; има специализирана прокуратура – за трафик на наркотици, хора, кражба на самоличност, измама при избори, умишлени убийства, помага разследванията в районните прокуратури и др. Съществува и отдел за разследване на финансови измами. В прокуратурата се занимават с обучение на полицаите и местните власти за осъществяване на ефективно разследване.

13.2. Структура на прокуратурата и компетентности по разследването:

Скот Търнар – заместник на главния прокурор и ръководител на отдела за наказателно преследване.

Във всеки от 22 съдебни райони има ръководител на прокуратурата. В Колорадо има разнообразни и различни райони по икономическо и демографско развитие. От Главна прокуратура подпомагат експертно и

правно разследванията в 22-те районни прокуратури. Напр. имат прокурори, които специализират при разследвания на различни видове престъпления и те получават помощ за професионално провеждане и довършване на разследванията. При спор за компетентност на 22-те районни прокуратури, Главната прокуратура подпомага провеждането на разследването.

Робърт Шапиро – ръководи специализираната прокуратура или отдел за специални разследвания. Прокурор от 20 години, от осем години работи в Главната щатска прокуратура. Разследвал е случаи на сексуално насилие и домашно насилие.

Повечето престъпления се разследват от районните прокуратури. В законодателството е предвидено, че определени престъпления се преследват от Главната щатска прокуратура – изборни престъпления, престъпления свързани с околната среда; измами, свързани с ипотечното кредитиране, сложни престъпления, извършени на територията на няколко съдебни района, трафик на наркотици и хора и др. Разследванията са или сложни или пораждат конфликт, поради което губернаторът възлага разследването на Главната прокуратура. Например през 2002 г. прокурорът на VII-ма районна прокуратура е бил обвинен в извършване на престъпления и разследването е било поето от главния прокурор с цел осигуряване на обективност. Представен бе случай, в който Главната прокуратура е разследвала случай на съдебна грешка и са достигнали в резултат на допълнително разследване до оневиняване на осъдения. Прокуратурата в Колорадо има репутацията на обективна и извършваща разследвания, при които се събират доказателства, както срещу, така и в полза на обвиняемия. Неправилно осъденият е спечелил дело за обезщетение (девет години е прекарал невинен в затвора), а прокурорите, които са работили по случая, са били наказани.

Шон Клифърд – ръководи отдела за финансови измами - основно измама с предмет ценни книжа и други финансови инструменти, както и недвижими имоти. Отделът е създаден през 40-те години на 20 век, като работещите в него имат правомощие да се явяват в съда без да искат съгласието на районните прокуратури. В целия щат има около 12

прокурори, които разследват финансови престъпления. Сътрудничат си със ФБР и други специални агенции.

Представени бяха случаи от практиката му: измами с инвестиционен фонд – изпълнителният директор чрез подправяне на подписи изтегля капитала на дружеството – в размер на 500 000 долара; застрахователни измами – случаи на жена, която умишлено причинява ПТП, като се представя за жертва и така реализира неправомерно застрахователни премии.

Тимоти Сокас – първи заместник главен прокурор, работи по дела за престъпни измами със здравни помощи, а също така се занимава с разследвания на нарушения и престъпления, свързани с обществени поръчки. Всеки гражданин може да сезира прокуратурата за такива нарушения. Ако прокуратурата прецени, че има основания, прокурорът встъпва в гражданския процес за разваляне на договора. Гражданинът, който е подал сигнала има право да получи процент от цената на договора. Гражданите в САЩ могат директно да атакуват законността на такива сделки, без да са страни по тях.

Дискусия:

Робърт Шапиро: Взаимодействие между прокурори и разследващи. Прокуратурата се сезира от сигнали на граждани или се самосезира като научи за извършеното престъпление. В щата работят шерифи и полицаи. Прокурорите работят с полицаите от самото начало на разследването. Помагат им при издаването на заповеди за претърсване. Прокурорите преценяват дали да се приложат СРС или други специални методи на разследване. Целта е да се формира екип от следователи, експерти и прокурор, така че да се съберат качествени доказателства.

При разследване на злоупотреби с ценни книжа, здравни фондове и други публични финанси се съблюдават по-различни процесуални правила.

Необходимо е да се следят новите технологии и да се използват при провеждане на разследванията.

Важно е да се поддържат връзки с медиите, но трябва да се помни, че обвиняемият е невинен до доказване на противното с влязла в сила присъда.

Както главният прокурор, така и районните прокурори разполагат с широка дискреция и законодателната власт не може да се меси в изпълнението на служебните им задължения. Сроковете за разследване са съответно три години за тежките престъпления и една година за леките престъпления. Няма срокове за разследване за някои от най-тежките престъпления – убийства, трафик и т.н.

14. СРЕЩА ЗА ОБРАТНА ВРЪЗКА С ДЖЕЙН ХАУЪЛ, БИВШ ДИРЕКТОР НА СЛУЖБАТА ЗА ОЦЕНКА НА СЪДИИТЕ НА КОЛОРАДО

FEEDBACK SESSION, MS JANE HOWELL, FORMER DIRECTOR OF COLORADO OFFICE OF JUDICIAL PERFORMANCE:

Общи оценки и впечатления на участниците в работното посещение:

Соня Найденова сподели положителните си впечатления за ролята на писаните правила при назначенията на съдиите и значението на атестирането (оценката) на дейността на съдиите;

Методи Лалов откри важността на модела за назначенията на съдиите за качеството на правосъдието и формалността на правилата при прилагането им българската съдебна система;

Камен Иванов говори за впечатленията си от срещите – за колегиалността и отношенията между съдиите и колегите; разбирането за професионализма и качествата, които трябва да притежава съдията в демократичното общество;

Милка Итова направи сравнение чрез открояване на положителните и отрицателните страни на съществуващите модели на системите за оценка на съдиите в Европа и САЩ.

Калин Калпакчиев се спря на възможностите за подобряване на системата за назначения на за оценка на работата на съдиите в България чрез въвеждане на елементи на прозрачност и професионализъм и съответното адаптиране на елементи от англо-саксонските модели;

Галина Карагъзова посочи, че срещите в 14-те организации са преминали под знака на върховенството на закона;

Екатерина Николова откри ролята на гражданите в процесите на управление на правосъдието – изборите на главен прокурор, изборите за задържане на съдии;

Елка Атанасова изказа мнение, че прокурорите в България също работят добре, но малко се говори за това; съдиите в САЩ работят в името на гражданите, а не за да хранят егото си; за отговорността на председателя на съда при назначенията на съдии в САЩ и сравни ситуацията в България; важната роля на медиите в отразяването на правосъдието в САЩ;

Милка Итова допълни, че обучението на представители на медиите, е от изключителна важност, за да разбират по-добре как работи правосъдието;

Гергана Мутафова посочи, че изборите на магистратите от гражданите са част от философията на управлението;

Магдалена Лазаров сподели наситеността на впечатленията си и необходимостта от време за осмислянето им и открояване на добрите практики, които биха имали поле за приложение в България.

Ерна Якова посочи, че България вече се прилагат някои добри практики, които са възприети от американската съдебна система – за отношенията на съда с медиите, за работата на съдиите с ученици и т.н.

Драгомир Йорданов обобщи видяното при посещението в САЩ с думите „професионализъм и доверие“. Сподели виждания за ролята на НИП за подобряване (усъвършенстване) на процесите в съдебната система на България; да се следи за поведението на съдиите, назначени в конкурсите за първоначално назначаване и техните особености в

характера; за необходимостта от въвеждане на обучение по право и икономика.

Ленко Ленков заключи, че способността да се учим от опита на другите е един от важните изводи от работното посещение - да можем да извеждаме от опита (нашия и чуждия) идеи за саморегулация.

II. Изводи и теми, по които следва да продължи сътрудничество между съдебните системи на САЩ и България:

В рамките на посещението се очертаха широк кръг от въпроси, по които е възможно бъдещо взаимодействие и задълбочаване на сътрудничеството между съдиите и прокурорите, така и в по-общ план между съдебните системи на България и САЩ. Независимо от особеностите и различията в правните системи на двете държави, се наблюдават общи тенденции и проблеми, които са част от общата дискусия за ролята на съдията в демократичното общество, за начините и средствата за повишаване на качеството на правосъдието и издигане на нивото на доверие на гражданите в съда. По време на работното посещение се проведеха срещи и разговори с представители на множество институции (повече от 14 институции), които покриват всички най-важни сектори от администрирането на щатската и федералната съдебна система на САЩ. В рамките на представените презентации и дискусии след това, се откриха областите, в които добрите практики на американските съдилища, обучителни и изследователски институции на щатско и федерално ниво, могат да подпомогнат формулирането на идеи, които да послужат на българските съдии и прокурори в процеса на администриране на отделните съдилища и на прокуратурата.

По-важните изводи и насоки за бъдещи действия на българските съдебни, обучителни и административни институции, които засягат най-съществените области от администрирането на съдебната власт са следните:

- **Особеностите на щатската и федералната съдебни системи в САЩ и моделите за администриране на съдилищата помагат да се осмислят предимствата и недостатъците в начините на администриране на българските съдилища.**

За разлика от САЩ в България все още наблюдаваме силна централизация в начина на управление на съдебната система. Централизираното управление на ресурсите има и своите предимства, но крие риск от бюрократизиране на процесите на управление, а също и в потискане на инициативността и творческия потенциал на съдиите и прокурорите. Прави впечатление, че във федералната и особено в щатската съдебна система на САЩ се поощрява самоинициативата и саморегулацията по голяма част от въпросите, засягащи администрирането на съдилищата. Необходимо е да се дискутира възможността в България да се предвидят форми за съчетаване на централния модел за администриране с поощряване и развиване на саморегулацията и съдийското участие по редица въпроси, включени в статуса на съдията и прокурора; в администрирането на съдилищата и значително увеличаване на неформалните връзки и общи проекти между съдиите и съдилищата, както и с местните общности. Благоприятни области за първоначални действия са обучението на съдиите; въвеждането на новите технологии в съдебните зали; активизиране и изпълване с конкретно съдържание на приложението на етичните правила за поведението на съдиите; форми за създаване на близки връзки на първоинстанционните съдилища с местните общности и др.

- **Атестиране и оценка на дейността на съдиите, като основа за подобряване на качеството на правосъдието.**

Опитът на комисиите по оценка на съдийската работа в САЩ, конкретно на Службата за оценка на представянето на съдиите в щата Колорадо, позволяват да се обмислят възможности за прилагане на конкретни идеи в атестационните процедури, относими към съдиите и прокурорите в България. Разумна идея е включването на гражданите и другите участници в правосъдието в процеса

на оценяване на съдийската работа. Допитването до адвокати, граждани и други участници може намери място и при сегашната нормативна основа на атестирането в България. Поведението на съдията и прокурора и отношението към участниците в съдебните производства трябва да заеме по-решителна роля в оценката за магистратската работа. ВСС може да предложи форма за разширяване и обогатяване на атестационните процедури, което да се обсъди от магистратската общност и да доведе до подобряване на оценяването на съдиите и прокурорите. Друга възможност за промяна в процеса на оценяване е подпомагането на съдиите и прокурорите- когато в процеса на атестиране се установят пропуски и недостатъци в работата на оценявания магистрат, атестационната комисия и ВСС могат да предложат включване в обучения или друг подходящ план за професионално развитие.

- **Процедурите за назначаване на съдиите и прокурорите и формите за тяхното усъвършенстване – пряк път за повишаване на доверието в правосъдието.**

Проверките за професионалните и нравствени качества на съдиите и прокурорите следва да се провеждат задълбочено и при отчитане на мнението на всички участници в правосъдната дейност. При първоначалното назначаване на съдии и прокурори следва да се предвидят подходящи и внимателно разработени методи за проверка на кандидатите с оглед техните лични и нравствени качества и пригодността им за съдийска или прокурорска длъжност. По подобие на въпросниците, разработени от АВА, ВСС може и при действащата нормативна основа да предвиди форми за задълбочено проучване на кандидатите за магистратски длъжности. Във взаимодействие с НИП следва да се разработят програми за обучение на кандидатите за младши съдии и кандидатите за младши прокурори, които да са насочени към подготовката им за

високите етични стандарти за длъжността на съдията/прокурора в демократичното общество. Освен в програмите за обучение на кандидатите за младши съдии и кандидатите за младши прокурори, следва да се обмисли възможността за включване във финалните изпити на форма за оценяване на специфичните качества на кандидатите за заемане на съдийска и прокурорска длъжност (характерови особености, темперамент, комуникационни умения, социален опит и социална чувствителност и др).

- **Дисциплинарната дейност, насочена към създаване на условия за преодоляване и решаване на проблемите в работа на съдията, а не да има за фокус неговото наказване.**

В този смисъл опитът на Комисията по дисциплина на щата Колорадо може да бъде особено ценен. Бъдещата промяна в дисциплинарната отговорност на магистратите, за която се говори от дълго време, следва да бъде насочена към разделяне на функциите по образувание и провеждане на дисциплинарното производство от функцията по налагане на наказанието. Следва да предвидят различни форми, които в рамките на дисциплинарните проверки, да са насочени към подпомагане на съдиите и прокурорите, за да се преодолеят констатирани в дейността им проблеми и недостатъци – да се предлагат обучителни програми; програми за специализирана помощ при установени специфични нужди на магистратите от здравословен или друг подобен характер и др.

- **Развиване на изследователската дейност в областта на правосъдието подпомага в голяма степен повишаване на негово качеството.**

Изследвания за качеството на правосъдието - индикатори и критерии за качество; изследвания на натовареността – в основата на планирането на съдебната дейност. Изследователската дейност в помощ на правосъдието се нуждае

и специална закрила и насърчаване. Както във ВСС, така и в НИП следва да се насърчават структурите за проучване на съдебната практика; въвеждане на съвременните технологии в съдебните процеси; изследвания в областта на съдебната статистика и натовареността на съдиите, прокурорите и съдебните служители в съдилищата и прокуратурите; изследвания на различните видове социално-икономически и демографско-географски фактори, които оказват влияние върху натовареността на съдилищата в отделните съдебни райони и др. Следва да продължи сътрудничеството по конкретни теми с Националния център на щатските съдилища по примера на досегашната съвместна дейност по изследване на натовареността на съдиите в България.

- **Усъвършенстване на бюджетната процедура – планиране и изпълнение. Поставянето ѝ на научна, задълбочена основа и обвързването ѝ с изследванията на натовареността на всеки конкретен съд и прокуратура.**

В този смисъл опитът на административните офиси на щатските и федералните съдилища може да бъде много полезен. Подробното запознаване с процеса по планиране и изпълнение на бюджета може да се осъществи, включително и чрез поддържане на контактите с американските партньори, като се проведе в близко време видеоконферентна връзка с административния офис на щатските съдилища и бюджетната комисия на Конференцията на федералните съдилища.

- **Обучението на съдиите да се съобрази с новостите в съвременното развитие на технологиите и задълбочаване на изследванията на нуждите от обучение.**

Да се въведат интердисциплинарни обучения, като например курса по право и икономика (по примера на Център по право икономика към „Джордж Мейсън“ университет) в НИП и стимулиране на съвместни дейности с юридическите факултети в България е добра стъпка в тази посока.

- **Развитието на програми и конкретни мерки за повишаване на доверието на съда сред гражданите и местните общности.**

ВСС може да предложи и да стимулира инициативността на съдиите и прокурорите да предлагат и сами да участват в различни програми за връзка с местните общности. Примерът на щата Колорадо може да бъде ценна отправна точка – програмата „Нашите съдилища“ и „Съдилища в общността“ могат да бъдат творчески приложени и в български условия, при отчитане на досегашния ни опит в подобни инициативи.

- **ВСС трябва да участва в процеса по популяризиране и обучение за правилно разбиране на ролята на възстановителните подходи в правосъдието.**

Дейността на Центъра по възстановително правосъдие в щата Колорадо е впечатляваща и може да послужи за вдъхновение на българските съдии и прокурори да проявят интерес по темата. Освен просвета и обучение по възстановителното правосъдие, ВСС следва да формира отношение за необходимите в тази насока законодателни инициативи, конкретно що се отнася да положението на децата (малолетните и непълнолетните) в риск.

- **Поощряване на самоорганизацията и собствената инициатива на съдиите и съдилищата за провеждане на конкретни програми за подобряване на отделни страни от дейността на съдилищата.**

ВСС може да участва в създаването на неголям фонд, управляван от представители на съдии и прокурорите, който да подкрепя и развива конкретни инициативи за подобряване на определени части от управлението и доброто функциониране на определен съд или прокуратура, които да позволяват тяхното мултиплициране в останалите съдилища и прокуратури – по примера на Щатския институт на правосъдието.

Ирина Назарова ИИ

Ольга Назарова ИИ

Катя Камарова ИИ

Катя Уварова ИИ

Мирка Утото ИИ

Татьяна Карасева ИИ

Юлия Ковалева ИИ

Елка Аманасова ИИ